

SZÉKESFEHÉRVÁRI SZEMLE

A SZÉKESFEHÉRVÁRI NAPLÓ HAVI MELLÉKLETE *A Fejérvármegyei és Székesfehérvári* MUZEUMEGYESÜLET KÖZLÖNYE

FELELŐS SZERKESZTŐ: *Marosi Arnold.*

SZERKESZTŐSÉG: *Bognár-u. 3.*

Szent István centenárium.

A Történelmi Társulat áprilisi ülésén Klebelsberg Kunó bejelentve Mátyás király ötszázéves centenáriumának 1841-ben esedékes megünneplését, hangok emelkedtek, hogy e dátumot megelőzően még jelentősebb, még fontosabb évforduló lesz 1938-ban, Szent István halálának kilencszázéves évfordulója. Ez a körülmény adott okot arra, hogy a Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeumegyesület május 30-án tartott közgyűlésén szintén foglalkozott a centenárium kérdésével abban a tudatban, hogy ez évfordulónak európai eseménynek kell lennie, az erre való előkészületeknek már most meg kell kezdődniök és a kezdeményezésnek Szent István városából és vármegyéből, Székesfehérvárból és Fejérvármegyéből kell kiindulnia.

A Múzeumegyesület tehát alapszabályszerű hivatásának megfelelően, a közgyűlés határozata folytán átirattal fordult Székesfehérvár szab. kir. város és Fejérvármegye törvényhatóságaihoz, hogy a kormányhoz, országgyűléshez, egyházi főhatóságokhoz és a többi törvényhatóságokhoz intézendő felirataikkal a Szent István centenárium megünneplésének kezdeményezését, mint legilletékesebb tényezőket, vegyék kezükbe. Ezzel nemcsak Szent István iránt tartozó hálájuknak tesznek eleget, de biztosítják maguk számára az ünnepségek rendjében az őket megillető elsőséget és lehetővé teszik, hogy országos pártfogással Szent Istvánnak méltó emléke legyen az ő városában és megyéje székhelyén.

Nagyváradnak van Szent László szobra, Kolozsvárnak Mátyás királya, Kassának Rákóczi Ference, de hol van Szent Istvánnak? Prohászka szavai szerint: „Az ország emelt már szobrot az Árpádházból származó első koronás királynak; Budavarában áll a szép emlék; de valljuk be, ha nem is állna ott, nem nélkülöznök; de ahol azt méltán nélkülözzük, s mert nincs, szemrehányást érzünk, az Székesfehérvár!” Ime az alkalom, hogy ez a szemrehányás tovább ne érhesse bennünket. A centenáriummal kapcsolatban Szent István emlékének, városában, Székesfehérvárott való méltó megőrkítése, monumentális alakjának nemzetközi ünnepséggel való megbecsülése mellett még a mai nehéz, sivár viszonyok között sem mehetünk el hangtalanul. A benne rejlő szellemtartalomnak, élet-erőnköt fokozó hatásának használása minden erőt, minden figyelmet megérdemel és legfontosabb nemzeti kötelesség.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum- egyesület titkári jelentése 1931. évről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Egy évszázaddal ezelőtt egyszerű köntösben, minden feltűnés nélkül hagyta el a székesfehérvári sajtó egykori híres nyomdáját egy mű, melynek címlapján nem kisebb név ékeskedett, mint az akkor már országszerte ismert költő: Vörösmarty Mihály neve. „Csongor és Tünde”, a költő páratlan remekműve, halhatatlan alkotása volt az, mely „Számmer Imre betűivel 1831-ben” lépett az irodalom nyílt porondjára és feltette szerzőjének homlokára a legméltóbb kitüntetést: a költői cserfakoszorút. Valóban művészi elgondolás, gondolati tartalom és formai tökéletesség karöltve jelennek meg e műben s hirdetik Vörösmarty géniuszának elévülhetetlen nagyságát. E nagyság titka pedig ott rejlik a „Csongor és Tünde” alap gondolatában: *Csak az örök ideálokért, az emberi lélekbe Istentől beleoltott rajongással folytatott küzdelem ad boldogságot az embernek, ad értelmet a földi életnek.* Ha ideig-óráig a reális világ közönye, az emberi gonoszság és ármány csalódásokkal el is igyekeznek tántorítani az egyént az eszmény útjáról, a kitartó, céltudatos küzdelem, az ideális lelkesedés szerelem-tüze végre mégis diadalt arat és a kiérdemelt munka boldog tudatával árasztja el az emberi lelket.

„Csongor és Tünde” megjelenésének centenárium és Marosi Arnold kitüntetése.

Talán sohasem volt centenárium oly aktuális, mint a „Csongor és Tünde” megjelenésének emlékezete itt városunkban 1931-ben. Ünnepe volt nemcsak a Vörösmarty Körnek, mely szép előadástély keretében hódolt névadó nagya emlékének, hanem ünnepe volt nekünk, a Múzeumegyesületnek elsősorban s ezen keresztül az egész városnak. Ez év végén ugyanis Magyarország kormányzója, vitéz nagybányai Horthy Miklós Öfőméltósága egy emberélet fáradhatatlan, lelkes, önfeláldozó tudományos munkálkodását jutalmazta akkor, mikor *Marosi Arnoldot*, múzeumunk atyját és lelkét, egyesületünk igazgatóját a kormányfőtanácsosi címmel tüntette ki. Ideálokért, örök eszményekért való küzdelem volt az ő életcélja már azzal, amikor mint tanár és pap az isteni harmónia napsugaras színpompájával akarta felruházni a fejlődő gyermeki lelket, amikor a természet arculatán keresztül az örök Alkotó végtelen tökéletességére és bölcsességére akarta rávezetni az ifjú, zsenge természetet. Ez a munka csendben, látatlanul, az iskola falai között folyt le, de emellett fennmaradt szabad idejét egy harmadik eszmének is szentelte. Az emberiség multjának kutatása, régi kultúrák feltárt képe és pusztulása beletekintést nyújtottak néki a történelem szellemébe, mely a népek kis bűneit is véres büntetéssel torolja meg és tragédiai hőssé avatja őket.

Leleke megérezte a magyarság lelkének tragédiai küzdelmét s a mult iránti lelkesedés tüzeit igyekezett beleoltani az emberek lelkébe, hogy azon keresztül megalapozza jövőjét. Fehérvár multja bár ott pihen a belváros talaja alatt, leleke ott lüktet az Árpádok történetének századaiban, ott a múzeum némának látszó köveiben, ott a várfal szinte cyklopsi arányaiban, hirdetve a kereszténységben rejlő isteni erőt, mely egy évezreden által fenntartotta a nemzetet és alapja lészen a második évezrednek is ha társadalma megérti a krisztusi tan nagy szociális értékeit s aszerint indul el újabb honfoglalásra. Működését nemcsak öröm, hanem sok csalódás is kísérte, de az emberi közöny és fásultság, a gonoszság és ármány nem vették el kedvét, továbbhaladt lankadatlanul hű munkatársaitól, megértő barátoktól kísérve és most itt áll alkotása boldog tudatában, melyre a tudományos világ elismeréssel néz, s melyért a földi hatalom is az elismerés cserfakoszorúját nyújtja feléje. Adja a Mindenható, hogy irányító, vezető szellemét még sokáig követhessük!

A „Székesfehérvári Szemle” kiadása és megjelenése.

A muzeális értékek feltárása, gyűjtése és megőrzése mellett azonban egy más fontos feladat is háramlik az emberre s ez a feltárt anyag tudományos feldolgozása és annak sajtó útján közkinccsé való tétele. Igazi muzeális munka múzeumi értesítő, vagy közlöny nélkül el sem képzelhető. Ennek hiányát éreztük már régóta, de a súlyos gazdasági viszonyok, a múzeum új épületeinek berendezési és átalakítási munkálatai annyira igénybe vették anyagi képességeinket, hogy erre gondolni sem mertünk. S ime 1931-ben részben talán a legsúlyosabb gazdasági viszonyok mellett, amikor a vármegye a megszavazott 5000 pengő évi segélyből csak 1500 pengőt tudott megfizetni, megjelent múzeumunk hivatalos közlönye „Székesfehérvári Szemle” címmel. Marosi Arnold érdeme ennek a helytörténeti szempontból hézagpótló közlönynek megszerkesztése, melynek célja a Fejérvármegye és Székesfehérvárra vonatkozó adatgyűjtés s ezzel előkészítése a vármegyei monographia megírásának. A megjelenés lehetősége azonban a „Székesfehérvári Napló” napilap szerkesztő bizottságának köszönhető, mely minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül adta ki ez évi 12 számát és küldötte szét tagjainknak is. Fogadja ezúton az egyesület köszönetét.

Munkatársak.

Köszönetet kell mondanunk külön még mindazoknak a munkatársainknak, akik cikkeikkel a „Szemle” 1931. évi megjelenéséhez hozzájárultak, mint dr. Polgár Iván, Philipp István, dr. Schoen Arnold, Dormúth Árpád, dr. Lakatos Dénes, Ná-

messy Medárd, dr. Juhász Viktor és Schneider Miklós uraknak és talán elsőnek Marosi Arnoldnak magának, ki cikket-cikkre írt, gondoskodott állandó anyagról és mindenre kiterjedt szerkesztői figyelme.

A múzeum szabadtanítási előadásorozata.

A helytörténet ápolása mellett nem hanyagolta el Egyesületünk az aktuális kérdéseket sem, nemkülönben a technika és művészet kapcsolatait az általános kulturális ismeretek terjesztésében sem. Téli szabadtanítási előadásorozatunkkal szervesen beleolvadtunk a Vármegyei Népművelési Bizottság programjába és nov. 10—dec. 15. hat előadást rendeztünk. Első előadónk *dr. Szabó Zoltán* egyet. tanár volt. Tárnya: „Szobai növények és az iparművészet” volt. A második és hatodik előadást *dr. Gimesi Nándor* ciszt. r. és egyet. magántanár tartotta „Fényképezés és természetudomány”, majd „A mozgókép felvételek” címmel. Harmadik előadóul *dr. Büttner Ferenc* papnev. int. tanár, püspöki titkárt sikerült megnyernünk, ki „A világgazdaság válsága és megoldási kísérletei” címmel aktuális problémákat fejtegetett világos, áttekinthető előadásban és a mai tőkegazdálkodás kapitalista rendszerének kinövésére rámutatva a modern katolikus és szociális berendezkedés szűhségességét hangoztatta. Negyedik előadónk *dr. Madarassy László*, a Nemz. Múz. igazgató öre volt, ki vetített képek kíséretében „A magyar pásztorművészetről” tartott mindvégig lebilincselő érdekes előadást. Végül *dr. Révész Amadé* ciszt. r. tanár előadásáért kell külön is köszönetet mondanunk, mert minden előkészület nélkül egy fővárosi előadó utolsó pillanatban történt lemondásával szinte beugrott és lélekben felemelő előadást tartott „A francia ciszterciákról” s azt vetített képekkel kísérte. Valamennyi előadásunkat a sajtó kellőképp elismerésben részesítette, jelen volt intelligens közönségünk pedig meleg köszönetét tolmácsolta az előadónak. — A tiszta jövedelem 63'56 P volt.

Helytörténeti és régészeti tevékenység.

Nemcsak városunkban tartottunk előadásokat, hanem a Népművelési Bizottság révén több községbe is kiszálltunk, hol *Marosi Arnold*, a múzeum igazgatója maga tartott előadásokat, hogy ezzel is előmozdítsa a múzeum tulajdonképeni célját: szűkebb hazánknak, városunknak és vármegyénknak minél szélesebb körökben való megismerését. Ezt a célt szolgálta azzal is, hogy a Vármegyei Népművelési Bizottság részére egy 45 képből álló diapositiv-sorozatot készített a székesfehérvári királysírokról és Szent István bazilikájáról, mely sorozatból a Miniszterium, Pestvármegye és más intézmények is vettek immár.

Irodalmi munkálatok.

Előadásainkon kívül a helytörténeti és régészeti irodalomban is élénk tevékenységet fejtet-

tünk ki, amiről a fentemlített Székesfehérvári Szemle ezévi számai tanuskodnak, de a helybeli napilapok hasábjain is sokszor feltűnt egy-egy cikk a mult képének, eseményeinek felidézésére a szorosán vett választmány működő tagjain kívül álló tagtársaink részéről is.

Városrendezési és művészeti tevékenység.

Egyesületünk résztvett a városrendezési bizottság ülésein, melyeken a 69-esek emlékszobrának elhelyezése és az evangélikusok új templomának helye került szóba. Mig egyrészlről az egyesület régi óhaja végre teljesült, amennyiben a Városháza és a régi Hiemer-ház, ma plebánia és leányliceum előtti teret véglegesen szabadon hagyták és a majdan felállítandó Szent István szobor részére tartották fenn, addig Bory Jenő alkotásának, a 69-esek hősi emlékének elhelyezésében az egyesület véleménye nem tudott utat törni a bizottság érdekelt tagjainak lelkében és mostani helye megtöri a Vörösmarty-tér zárt egységét s mindjobban kiviláglik, hogy annak méltó helye az új Széchenyi-utca tengelyében lett volna.

Műemlékek ápolása.

Egyesületünk működésének mérlegére írhatjuk azt a jelenséget is, hogy immár a város régi, műemlékszámba menő középületeit csak a Műemlékek Orsz. Bizottságának hozzájárulásával és vezetésével restaurálják. Ilyen tatarozáson ment keresztül a Szent Anna kápolna, melynek gót vonásai azonban ismét barokk befejezést nyertek az új, de mítsem változott toronyépitménnyel. Nemkülönben szakszerűen végezték a városháza restaurálását is, mely megőrizte nemes barokk jellegét.

Halálozás és tagok változása.

Az egyesület életének örvendetes eseményei mellett azonban meg kell emlékeznünk a bennünket ért fájdalmas csapásokról is. Mindjárt az év elején súlyos veszteség érte egyesületünket *dr. Horváth Kálmán* ügyvezető-alelnök halálával. Ideális, szép lélek, művészetért lelkesedő ember volt, egyesületünk lelelkesebb munkása, támogatója és segítője. Benne nemcsak jó barátot veszítettünk, hanem segítő szellemet, ki gondolatával az irányítás munkájában vette ki hathatós részét. Alig választottuk meg helyébe *gr. Somssich János*, ő is súlyos betegségének mihamar áldozata lett. Nemcsak amateur-kedvelője volt a régészetnek, hanem mint numizmata is országos nevet vívott ki magának, Értékes munkásságával kétségkívül gazdagította volna múzeumunk további fejlődését, így is az „Inotai éremlelet” numizmatikai feldolgozása a szakember teljes járatosságát árulja el. Mindkettőjük emlékét kegyelettel őrizzük és jegyzőkönyvben örökítettük meg hálánkat irántuk. Elhagyták sorainkat még halál következtében: Zettner Sebő, Wertheim Pálné, dr. Eisenbarth Károly, Hercegh Mihály dr., id. Reé István

és Wickenburg István gróf tagjaink. Nyugodjanak békében! Míg a súlyos gazdasági életre való tekintettel 5 tagunk jelentette kilépését; ugyanakkor két új tag vétetett fel sorainkba. Az alapító tagok száma 59; a rendes tagoké 278 helybeli és 173 vidéki; összesen: 451.

Közgyűlés.

Rendes közgyűlésünket 1931. május 10-én tartottuk, amelyen csak a választmány kebelében történt megüresedést töltöttük be dr. Paulovits Béla vár. tanácsos, Schneider Miklós várm. levéltárossal és dr. Szegfű Ignác theol. tanárral. Választmányi ülésünk volt 5 rendes, 1 rendkívüli.

Jótevők.

Egyesületünk működését ebben az évben is támogatták jóttevőink anyagi segítséggel: Székesfehérvár város 2000 P-vel; Fejérvármegye 1500 P-vel; a Vármegyei Népműv. Bizotts. 100 P-vel; a Nemzeti Bank 50 P-vel; a Székesfehérvári Takarékpénzt. 30 P-vel; a Fejérvármegyei Takarékpénzt. 20 P-vel; Dieballa Mária 10 P-vel és dr. Milosevits Miklós 4 P-vel. Fogadják e helyen jóttevőink őszinte köszönetünket.

A királýsirok maradványainak hazaszállítása.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Egy évvel ezelőtt egy indítvány hangzott el a közgyűlés előtt szeretett elnökünk, *gr. Széchenyi Viktor* ajkáról. Vajjon nem lehetne-e visszaszerezni a fővárosba felküldött és a bazilika területén talált királýsirok csonttetemeit és azoknak méltó helyet juttatva, városunk régi hivatását újra ápolhatnók! Pontos kutatás után arra az eredményre jutottunk, hogy a csontok utolsó darabja is ott nyugszik a budavári koronázó-templom (Mátyás-templom) kriptájában, honnan azonban az akkor felvett jegyzőkönyvek jogfenntartása alapján a nemzet egésze visszaszármaztathatja őket Fehérvárra, hol méltó elhelyezésükről gondoskodhatnánk és városunk eredeti jellege némi ősi vonással gazdagodhatnék, hova elzárándokolhat a nemzet teste és életre keltené az alvó fehérvári lelket!

Ennek a gondolatnak sikerére kérem a jó Isten áldását. Talán Szent István halálának centenáriuma ezt az óhajunkat is tetjesülve láthatjuk majd! Úgy legyen!

Székesfehérvár, 1932. évi május 22-én.

Dormuth Árpád titkár.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum-egyesület igazgatói jelentése 1931. évről.

Anyagi helyzet.

A nehéz gazdasági viszonyok a multhoz viszonyítva a lefolyt évben már a mi muzeumunk életén is éreztették gyengítő hatásukat. Anyagi forrásaink megapadtak nem azért, mintha támogatóink nem viseltettek volna ügyünk iránt az eddig tapasztalt jóindulattal, de a náluk is elmaradt jövedelmek miatt ennek nem felelhetek meg. A 700 P állami és 2000 P városi segílyt még teljes egészében megkaptuk, a vármegye azonban 5000 P segílyéből csak 1500 P-t tudott kiutalni. A tagdíjbefizetések 345 P-vel csökkentek, az adományok 863 P-vel, aminek magyarázata, hogy a válságos helyzetben rendkívüli vételek eszközzésére nem fordulhattunk jóttevőinkhez oly nagyarányú támogatásért, aminők a jobb időkben oly szép számban akadtak. Összes bevételünk 6757 P volt, tehát az 1930-ki 12.337 P-hez viszonyítva majdnem felényire csökkent. Ebből is mintegy 900 P-t még az építkezésből maradt számláink, adósságaink törlesztésére fordítottunk.

Ez anyagi legyengülés azonban nem vette el munkakedvünket. Oka ugyanis nem a muzeum fenntartói eddigi áldozatkészségének megcsappanása, hanem a megváltozott helyzet, amelynek nehézségeit az élet törvényének megfelelő alkalmazkodással igyekeztünk leküzdeni. A nagy cél lebegett előttünk, hogy mint a helyi kulturának számottevő tényezői, a történelmi és a vele együttjáró nemzeti érzésnek őrei, eme hivatásunk telje-

sítésében eddigi színvonalon maradjunk, amit fokozottabb belső munkálatokkal igyekeztünk elérni.

Munkatársak.

A muzeum személyi ügyeiből hálás köszönettel emeljük ki *Marosi Arnold* igazgató m. kir. kormányfőtanácsossá való kinevezését, ami egyben a muzeum iránt való elismerésnek is kifejezése. A muzeum munkálataiban résztvettek *Marosi Arnold* muzeum-igazgató vezetése mellett: *Dormuth Árpád*, könyvtárőr a könyvtári anyag leltározásával és rendezésével, *Radeczky Dezső* és *Mayer Lipót*, mint tb. muzeumőrök a madár- és rovargyűjtemény karbantartásával. Új munkatársul szegődött hozzánk *Joachim József*, elemi iskolai tanító, ki a magyarázó feliratok és a részletes katalógus elkészítésében való segédkezést vállalta magára. Altisztünket, *Lencsés Józsefet* bevezettük a cédula katalógus összeállításának munkálataiba, hogy ezáltal teljes áttekintést szerezzen a muzeum anyagáról és azt összeegyeztesse leltárunkkal. Ezáltal az egyesületi teendők, a takarítások, preparálások és ásatások mellett állandó munkát tudtunk számára biztosítani, amit elismerésre méltó szorgalommal igyekezett teljesíteni. Hálás kegyeletünket akarjuk leróni akkor, midőn itt munkatársaink sorában *dr. Horváth Kálmán* és *gróf Somssich János* elhunytáról is megemlékezünk. Az egyik nemcsak mint ügyvezető alelnök viselte lelkén a legnagyobb szeretettel a muzeum ügyét,

hanem különösen művészeti kérdésekben gyakran volt segítségünkre tanácsaival, útmutatásaival, a másik mint a magyar érmészetnek egyik ismert kiválósága e téren volt áldozatkész jótévőnk és tanácsadónk. Éremtárunk, melynek szakszerű rendezésére készséggel vállalkozott, pótolhatatlan munkaerőt veszített el benne.

Belső munkálatok.

Tudva azt, hogy múzeumi gyűjteményekben mily fontos a nyilvántartás és a tudomány szempontjából az anyag áttekinthetősége, megkezdtük a cédula katalógus összeállítását és már a 2500. számnál tartunk. Szükséges volt ez azért is, mert a költözködéssel és rendezéssel együttjáró többszöri átrakásnál a tárgyak leltári számai lekoptak, egyes dolgok pedig elkallódtak. Mindez most felszínre kerül és alapját képezi az új, teljes leltározásnak, statisztikának és a tárgyak biztos feltalálásának. Közben a szükséges rekonstruálásokat is elvégeztük. A beérkezett tárgyak elkönyvelése és beosztása mellett az egyes gyűjteményekben végzett munkálatok: a könyvtárban Dormúth Árpád rendezte, teljes cédula katalógusát elkészítette és megszámozta a kézi könyvtárba beosztott anyagot. A régészeti osztályban feldolgoztuk az előszállási ásatás népvándorlaskori anyagát. Ezzel együtt revideáltuk egyéb idetartozó leleteinket és azok értékesebb részét kiállítva, minőségileg nagyban emeltük avarkori emlékeink hatását. Ugyancsak a régiségtárban megkezdtük a lelőhelyek szerint való feldolgozást kiegészítve az egyéb ismert anyaggal és ezzel megtettük az első lépést a vármegye archeológiája összeállításához. Nagyobb munkát igényelt különösen néprajzi gyűjteményünkben a szű ellen való védekezés, madár és rovarállományunknak dezinficiálással állandó karbantartása. Művészeti tárgyaink beosztásában dr. Horváth Kálmán hagyatékából kapott reprodukciók szemléltető elhelyezése okozott különösebb gondot az előcsarnokot és irodahelyiségünket diszítve föl velük.

Külső munkálatok.

Külső munkálataink közül március 30-án *Bicskén* jártunk, ahol Keller Jakab galagonyás-hegyi szőlőjében próbaásatás közben kőkori nyomokra akadtunk, a Mátéhegyről bronzkori tárgyakat gyűjtöttünk és néhány értékes néprajzi tárggyal is gyarapítottuk múzeumunkat. Július 29-én *Dunapentelén* a római castrum falainak, sáncainak a N. Múzeum által végzett feltárását néztük meg. Március 31-én *Előszállásra* utaztunk ki a Gergelyi Béla által jelzett leletek megzekintésére. Május 21-én a Bajcsi-hegyen feltárt avar temető ügyében kellett kiszállnunk a Nemzeti Múzeummal való tárgyalás végett. Aug. 24. és 28. között pedig folytattuk az Öreghegyen már korábban feltárt avar temető további átkutatását. *Ercsít* május 23-án dr. Polgár Iván kereste föl megbízásunkból, összejegyezve az ott található régiségeket. Szept. 29-én *Mór—Nagyveleg—Timár-pusztá* volt kirándulásunk célja, ahol őskori, római és középkori

megfigyeléseink voltak. *Pusztavám* határában aug. 31-én Mayer Lipót kíséretében Nána-pusztán jártunk, hogy onnan megtekintsük a szentkeresztit, a gerencsérvári és szentgyörgyvári romokat. *Székesfehérvárott* a Széchenyi-utcán, Vásártéren az új polgári iskola és evangélikus templom területén végzett munkálatok tetek szükségessé állandó megfigyelést, amit dr. Polgár Iván volt szíves teljesíteni. A szeder-utcai temető melletti homokbányában és a Kuruchegy környékére csontvázak miatt kellett kimennünk. *Tárnokot* az Anasztázia-pusztán véletlenül feltárt kőkori régiségek lelőköörülményeinek megállapítása miatt június 30-án kerestük föl. Mayer Lipót lepkegyűjteményünk gyarapítása végett tett többszöri kirándulást.

Irodalmi munkásság.

Múzeumunk anyagának feldolgozására életének, működésének megismertetésére nagy kihatással volt a *Székesfehérvári Szemle* megindítása *Marosi Arnold* szerkesztésében, melyet nemcsak a nagyközönség fogadott szívesen, de a tudomány és közönséggel való érintkezés szempontjából a szakkörök is elismeréssel vettek róla tudomást. A benne megjelent múzeumi anyag ezáltal közkinccsé lesz és biztos megőrzője a reá vonatkozó adatoknak. Hosszú várakozás után az Arch. Értesítő 1930-ki évfolyamában végre napvilágra került *Marosi Arnold*tól „*A pákozdvári őstelep*” címen régiségtárunk e büszkeségének gazdag illusztrációval kiadott ismertetése, melyből a Múzeum-egyesület költségén 25 drb. különlenyomat készült. Nagyobb számban jelentek meg múzeális cikkei a *Székesfehérvári Szemle*ben és a helyi lapokban is. Előadást tartott két ízben a múzeumban a Természetbarátok Turista Egyesületének és a Budapesti Erzsébet Népakadémia kiránduló csoportjának, a Kath. Legényegyletben Székesfehérvár templomairól vetített képekkel. Az Iskolán kívüli Népművelési Bizottság számára 45 darabból álló diapozitív képsorozatot állított össze hozzávaló szöveggel „*Az őskoronázó Székesfehérvár és királysirjai*” címen, melyet a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megszerezve a vidéki bizottságoknak is figyelmébe ajánlott. A „Magyarország” c. fővárosi napilap évkönyvében múzeumunkról megjelent ismertetéshez adatokkal és fényképekkel szolgált: Tanulmányozás végett megnézte a szegedi, debreceni, miskolci, nyiregyházi múzeumokat, Egerben a vár feltáró munkálatokat és a liceum műgyűjteményét, Budapesten a tavaszi műtárlatot. Kéziratban elkészült *Alcsut, Felcsut, Bicske, Vereb, Etyek* régészeti összefoglalása és a kálozi kocsilelet részletes leírása. *Dormúth Árpád* a Székesfehérvári Szemle nyomdai részének vezetése mellett szerkesztette annak kulturális művészeti és könyvészeti rovatát. A múzeum anyagából ismertette egyik legértékesebb, 1516-ban Párisban nyomtatott miniatűr képekkel diszített könyvünket, Spetykó Ferenc bicskei énekeskönyvét 1861-ből és néhány régi székesfehérvári nyomtatványt. *Námessy Medárd* Prohászka Ottokár egyik múzeumunkban őrzött jegyzőkönyvéről, dr. Polgár Iván

a múzeum római mérföldköveiről *gróf Somssich János* az inotai éremleletről közöltek kimerítőbb tanulmányt.

A Múzeum tudományos tanulmányozása.

Tudományos tanulmányozás végett keresték fel múzeumunkat a *berlini Zentral-Institut für Erziehung und Unterricht* itt járt kirándulói Dormúth Árpád vezetésével, *dr. Pataki Vidor*, az egri várkutatás megszervezője és vezetője, a múzeumi kezelés tanulmányozása végett, *Werner Jorns* Németországból, *Silvio Ferri* professzor Bolognából, hogy rajzokat, fényképeket készítsen az őket érdeklő tárgyokról. *Dr. Madarassy László*, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának igazgatója pásztorfaragásainkat nézte át, *dr. Kerényi Viktor* egyetemi tanár római gyűjteményünket vette tüzetesebb vizsgálat alá a Diana-kultuszra vonatkozó emlékeket kutatva. Különösen méltányolta a Nána-pusztáról való Diana szobrunkat, amelyről fényképet is készített, A szegedi Ferenc József Tud. Egyetem Arch. Intézetének a nagylóki és szababattyáni honfoglaláskori leleteinkről szolgáltatunk adatokat, a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárához az ott levő kálozi leletekről mi fordultunk felvilágosításért, a Magy. Alkotó Művészeti Nagy Lexikon szerkesztőségének felhívására a múzeumról közlendő cikkhez kért adatokat megküldtük.

A gyűjtemények gyarapodása és törzsállománya.

Adományokkal gyarapították a múzeumot: Alba Regia Atletikai Klub, Bajzát Ignác, Bakos József Kápolnásnyék, Bernhaupt Lotti, Borsos István Nagyveleg, Budapest székesfővárosi közmunkatanács, Csitáry G. Jenő, Darmstädter Gyula, Dieballa Mária, Dormuth Árpád, gróf Eszterházy Mór, Farkasfalvi Kornél Kecskemét, dr. Felix István Ercsi, Friedmann Adolf, Gergelyi Béla Előszállás, Görög Ernő Nagyveleg, Hammer Ignác, Havranek Lajos, Herder István, özv. Hetyey Ferencné, K. Horváth Ferenc, Horváth Ferenc Bicske, dr. Horváth Gyuláné, dr. özv. Horváth Kálmáné, Kaiser Albert, Kelemen Béla, Kisteleki István, dr. Klautz György, Klökner József, Kontra József Bicske, K. Kovács Béla, Kovács Ilonka, Krausz Katalin, László Pál, Léber Henrik Bicske, Magy. kir. kulturmérnökség, Marosi Arnold, Marschall Rafael, Meszlenyi Pál Velence, Mészáros János Dunapentele, Mészáros Sándor Seregélyes, dr. Mészöly József, özv. Moenich Károlyné, Molnár Lajos Alap, özv. Nagy Alfonzné, Nagy László, ü. Nagy Sándor Tárnok, Nevelős Lajos, Obermayer Jánosné, Peék Gyula Velence, Philipp István, dr. Polgár Iván, Prockl Gyula Bicske, Reé István örökösei, dr. Révész Amadé, Richter István, Schwarzbach Flóra, Schoen Arnold Mezőkeresztes, Sigray Béla Dunapentele, gr. Somsich János, Stankovits János, Szammer Júlia, Szathmáry István, Szent István Akadémia, Szepsy-Szűts László, gr. Széchenyi Viktor, Székely Árpád, Szing Ignác Mór, Tóth Ferenc Nagyveleg,

Weber Gilbert, Zettner Sebő, gr. Zichy Aladár Vajta, gr. Zichy Rafael Budapest, Zirci apátság előszállási uradalma.

Letételeket helyeztek el: Ciszt. r. reálgimnázium Székesfehérvár, Székesfehérvár szab. kir. város, a Hindenburg 69-es gyalogezred szoborbizottsága, Fiáth György tüzérfőhadnagy.

Vételre fordítottunk: gyűjtemények gyarapítása címen 871'22 P, fenntartásra 77 P, berendelési tárgyakra 926'12 P-t.

A) *Könyvtár*. Gyarapodás könyvekben, füzetekben 210 drb, törzsállomány 4330 drb. A gyarapodás nagyobb tételei: Péter András: A magyar művészet története; több székesfehérvári kiadvány a múlt század első feléből, köztük Horváth István egy ünnepi költeménye, Bárany Boldizsár egy drámája, Vörösmarty Mihály: Csongor és Tündé-jének első kiadása, utóbbi mint a ciszt. r. reálgimn. ifj. könyvtárának letétje. Kelemen Béla c. tanker. kir. főig. adománya 22 kötet nyelvtudományi kézikönyv; özv. Moenich Károlyné adománya 34 drb. különböző helybeli kiadvány; Molnár Lajos igazg. tanító adománya (Alap): Haller János: Hármastörténete és egy játékszini almanach; Csitáry G. Jenő több kiadványa az 1931. évből, továbbá 1910—1915. évekből, Hóman-Szegfű: Magyar történet újabb kötete; folyóiratok: Föld és ember X. évf., Magyar Iparművészet 1931., Magy. Nemz. Múzeum Néprajzi Tárának Értesítője 1930—1931., Ethnographia—Népelet 1930.—1931., Numizmatikai Közlöny 1927—28., Kócsag III. évf. 1930., Magyar Művészet 1931., Népünk és nyelvünk III. évf., 1931. és a Szent István Akadémia tagilletményei.

Apró nyomtatványokban a gyarapodás; 327 drb, törzsállomány 2718 drb. A nyomtatványok legnagyobb része a helybeli Csitáry-, Vörösmarty- és Debreczeni-nyomda ezévi nyomtatványai, nemkülönben egyes napilapok számai és röpiratok helybeli kulturális vagy politikai eseményekről. Igen érdekes Bakos Dávid zirci születésű szabólegény vándorkönyve 1841-ből, Marschall Rafael adományából.

Térképgyűjteményünk ez évben nem gyarapodott. Törzsállomány 72 drb.

Kézirataink 20 darabbal gyarapodtak, törzsállomány 329 drb. Köztük szerepel Kupritz (Endrődi) Sándor sajátkezű másolata Anyos Pál: Kálapos királyáról, mint a székesfehérvári ciszt. r. reálgimn. önképzőkörének letétje, Prohászka Ottokár levele Szőgyény-Marich Juliához 1905-ből, Kovács Ilonka úrhölgy adományából, 2 drb facsimile Mikes Kelemen leveleiből, Moenich Károly különböző kéziratái (16 drb).

Oklevéltárunk 25 darabbal gyarapodott. törzsállomány 3468 drb. Nevezetesebb darabok Pauer János c. püspökké való kinevezési okmánya 1866-ból Kenessey Gyula hagyatékából, egy polgármesteri beiktató levél 1794-ből Moenich Károly hagyatékából, Fiáth György és fia Fiáth Pompejus 1848-as Lenkey század kapitányára vonatkozó okmányok, Fiáth György tüzérfőhadnagy letétje (8 drb).

A vegyes könyvtári anyagban a szaporulat 124 drb, törzsállomány 2757 drb. A gyarapodás főrészt különböző fényképek képezik Székesfehérvár és Fejérvármegye műemlékeiről a megfelelő lemezekkel Schoen Arnold és mások adományából, részben vétel útján; 2 sorozat diapositiv kép, egyik a fehérvári királysirokról (22 drb), másik a székesfehérvári templomokról és várról (11 drb); több metszet városunkról és a megyei községekről, köztük Philipp István rajzai a régi koronázó város egykori épületeinek rekonstruált képéről.

Összes gyarapodás 1015 drb. Törzsállomány 13993 drb.

B) *Régiségtár*. Az őskori gyűjtemény gyarapodása 41, törzsállománya 4244 drb. Lelőhelyek szerint: *Bicske*, kőkori leletek a Galagonyás szőlőhegyen Keller Jakab földjéről 1 festett és 9 egyszerűbb edénytöredék, 6 kovaszilánk, pohárka három bütyökkel, vésőalakú csonttöredék, megmunkált agancsdarab (8266—75), bronztű a Mátéhegyről (8276); *Dunapentele*, merítőpohár és urna alakú fülespohár (8253—54), fűrészes szélű kovadarab (8305); *Kápolnásnyék*, bronzkori urnasirleletek Bakos József földjéről, bronzkori bronzkarperectöredékek, fülespohárka, 4 edénytöredék (8247—52); *Tárnok*, kőkori leletek Anasztázia pusztáról: talpas tál talprészlete, füles pohárka, 3 edénytöredék, kovaszilánk és koponyatöredék (8341); *Vajta*, edénytöredékek (8393). — Fejérmegye területén kívül: *Bánhida*, szárnyas bronzvéső (8263); *Óbuda*, bronzsarló (8307); *Tolnámegye* (Nagykoppánypatak, Regöly és Hajza között), 2 kargyűrű bronzból (8334—35).

A római gyűjtemény gyarapodása 8, törzsállománya 3619. Lelőhelyek szerint: *Dunapentele*, agyagbögére (8256), téglá a castrum területéről Flaminius-bélyeggel (8344); *Mór*, hosszúkás kenyér alakú égetett agyagtömb és gyűrűalakú égetett agyag-ár Vajal-major Nagyforrás-táblájáról (8383—84); *Rácalmás*, Müller Mártonnak a vasútállomás melletti földjéről mérföldkö Severus nevével, Aquincumtól 43.000 lépésre (8261); *Szabadbattyán*, (Csikvár) Sárszentmihályról beszállított két sírkő, az egyik felirata szerint Recessus-é, a másikon az apa, anya és gyermekük dombormúve (8395—96); *Székesfehérvár*, s rózsáskerti Szent István fürdőből ruhátlan nőalakot ábrázoló domborműtöredék (8337).

Közép- és újkori tárgyak gyarapodása 275, törzsállománya 4584 drb. A gyarapodás főrészt az előszállási uradalom területén végzett ásatásokból származó avarkori sirleletek alkotják és pedig 126 drb. Előszállítás—Öreghegyről (8279—82, 8245—67), 46 drb. Ménesmajor—Bajcsi-hegyről (8310—28, 8368—73). Kötárunk értékes gyarapodása gróf Zichy Rafael letétje folytán gróf Zichy Pál (1645—1684), győrt vicegenerális vörös márvány sírköve (8400), két címeres kő gróf Lodron-Laterano Paris, saleburgi érsek († 1653) címerével (8397—8398), hatágú gótikus zárókő (8399) és két empir kapuoszlopdisz (8401—402). Gróf Széchényi Viktor Sárpenteléről két a lebontott ur-

hidai malomra vonatkozó feliratos követ küldött be (8338—39). Székesfehérvár letétjeként átszállítottuk a városházáról az egykori budai vagy nádorkapu tornyának vörösmárvány feliratos tábláját (8403), a vásártéri építkezések területéről pedig egy gótikus bordakövet osztottunk be (8336).

Hadtörténelmi anyagunkban a Fiáth-család emléktárgyai egy díszes tölténytáskával, löpor-tartóval és huszártarsollyal (8259, 8283, 8406), az ágyúgolyók 9 darabbal (8340, 8390—95), fegyvereink egy XVII. századi pengével (8385), három XIX. századi karddal (8287, 8307, 8404), a 48-as időkben használt szuronnyal (8286), 1604. évszámmal jelzett fokossal (8306), középkori nyilhegygel (8379), ujjabkori gyalogsági puskával (8288) és a várpalotai várban használt villaszerű eszközzel (8391) gyarapodtak. Gróf Zichy Aladár adományából megkaptuk azt az ezüst tintatartót, mely (felirata szerint „Táncsics Mihálynak 1848. Marcius 15. Az ifjúság”) 48-as szabadságharci emléktárgyainkat gyarapítja (8391). A 69-es Hindenburg gyalogezred szoborbizottsága 29 koszoruszalagot helyezett letétbe (8374).

Ipari emléktárgyaink gyarapodásában szerepel az 1927-ki székesfehérvári országos kiállítás érdemének két veretöve (8297), egy arcképekkel díszített tányér 1879-ki kiállításról (8333), Friesz József könyvkötő mesterlevele 1870-ből (5378), a parádi üvegyárban készült üvegpohár Székesfehérvár címerével (8392), pecsénymó a Bach korszakból (8329). A ruházati cikkek: Fiáth-családban használt pécéling-utánzat sárgarezes fonásból (8257), képviselőválasztási tolljellvények (8258), ezüsthímzésű házi sapka (8265). Régi himzéseinket a V. Végh-család gyarapította 1839-ben a verebi róm. kath. templom számára készült oltárvánkos huzatokkal (8299—8300), Reé István hagyatékából régi szentképeket helyezett el a család (8386—89). Asztalfelszerelésünk régi, kőkuszdíoból készült só- és paprikatartóval (8330—31), büntető eszközeink Nagyveleg község kalodájával gyarapodtak (8340). A kegyelet teszi méltóvá egy Deák Ferenc által használt, okmányokkal igazolt botot (8240).

A Prohászka-emlékgyűjtemény szaporulata: 6 drb. Prohászka Ottokár által használt egyházi naptár (8241—46), kéziratos börtáblás jegyzőkönyv (8255), az Ottokár harang anyagából öntött plakett (8289), „Wilde Rosen. Von M. G. Saphir, Wien 1856” c. bőrkötéses könyv, melyet Prohászka O. édesapja völegény korában ajándékozott menyasszonyának (8301).

Az éremgyűjteményben beosztottunk 18 darabot törzsállomány 4773 drb. A beosztásban szerepel IV. Béla denárja (Rother: C. N. H. I. 255) seregélyesi lelet, Mária Terézia arany forintja 1765-ből, székesfehérvári lelet. Emlékérmek: Gróf Somssich János adományából III. Ferdinánd magyar koronázási tallérja, IV. Ferdinánd magyar koronázási (1647) ezüst zsetonja, Buda visszafoglalásának (1686) ezüst 2 emlékérmé, Rudnai Sándor esztergomi hercegprimás nagyobb és kisebb ezüstérme 1822-ből. az esztergomi bazilika alap-

köletételének ezüst érme 1856-ból. Székesfehérvári vonatkozásúak: az Alba Regia Athletikai Klub lövészegyletének 3 versenyérme; a hősi halottak emlékére rendezett staféta-verseny két érme, gróf Zichy Jenő arcképét viselő jelvény. Egy millenniumi emlékérem és Aspermont gróf zborói (Sáros m.) uradalmanak 3 drb. üveg robotjegye, mint mumizmatikai különlegesség kapott helyet a gyűjteményben. Nagyobb éremleletünk a 633 darabot számláló inotai lelet 1504—1595 közötti tallérokkal, garasokkal és denárokkal. A leletet gróf Somssich János volt szives feldolgozni. (Székesfehérvári Szemle 1931, 5. sz. 7. l.)

C) *A néprajzi gyűjtemény* gyarapodása 6 drb, törzsállománya 963 darab. A gyarapodásban szerepel *Bicskéről* 1735. készült pirosímezéses asztalterítő, *Nagyvelegről* faragásos bot, mázas korsó, 1848-as évszámmal, régi csiholóvas (8381—82a), *Székesfehérvárról* szelvonásos, horgolt szélű vászonlepedő és szőlőmetsző kés (8333, 8289).

D) *Természetrajzi gyűjtemény* gyarapodása 50 drb, törzsállománya 6838 darab. Ebből embertani anyag 27. koponya és csontváz, köztük egyes őskori lelet *Nagyvelegről* (299/1931); őslénytaniak: barlangi medvecsonok *Bicskéről* és *Székesfehérvárról* (58/1931, 220/1931), mammutcsont a *Nádorcsatornából* (221/1931); kitömött állatok: őszapó (111/1931), galambász héja (112/1931), kigyászó

ölyv (230/1931), nádi rigó (290/1931), batla (310/1931), szürke cankó (311/1931), üstökös gém (312/1931), gyurgyalag (317/1931), vakond (290/1931). Rovartani részbe egy darázstészket (229/1931) soroltunk be.

E) *Művészeti csoportba* beosztott tárgyak száma 114 drb, törzsállomány 639 darab. A gyarapodásban szerepel dr. Horváth Kálmán hagyatékából 107 drb művészi fényképmásolat üvegezett keretben, Say Tekla szénrajza az épülő székesfehérvári Prohászka-templomról (8283), Tichy Kálmán templomot ábrázoló rézmetszete (9298), Székesfehérvár olajfestésű képe 1880-as évekből (8407), Zettner Sebő hagyatékából Mátyás és Beatrix domborművé mellképe gipszből (8342—43), Sz. Josepha fadomborművé alakja (8264), Ferenczy István szobrászművész (1792—1850) bronzplakettje Beck Ö. Fülöptől (213/1931).

Összegezés.

	Gyarapodás:	Törzsállomány:
A) Könyvtár:	1.015	13.993
B) Régiségtár:	342	16.587
C) Néprajz:	6	963
D) Természetrajz:	50	6.838
E) Művészet:	114	639
	1.527	39.020

A múzeum látogatóinak száma vasár- és napokon 8804, hétköznap 1769, összesen 10.573.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum-egyesület zárószámadata 1931. évről.

A) *Törzsvagyon.* Hadikölcsönkötvényekben n. é. 18.000 K, Kénszerkölcsönkötvény 250.000 K, Székesfehérvári Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank részvény 3 darab.

E törzsvagyonhoz hozzájárultak: Fiáth István 1915-ben 1.000.— K, Wertheim Pál 1918-ban 1.233'48 K, Egyesületi pénztár 1918-ban 2.766'52 K, Dr. Polgár Iván 1924-ben 3.000.— K, Magdics István 1925-ben 250.000.— K, Múzeumegyesület fenntartási alapja 10.000.— K, Wertheim Pál 1926-ban öt drb Székesfehérvári Takarékpénztár részvényvel. E részvények 1927-ben 50.— P felülfizetéssel becsereleltettek 2 drb Székesfehérvári Takarékp. és Kereskedelmi Bank 25.— P névértékű új részvényvel. 1928-ban 55.— P felülfizetéssel a részvények száma háromra emelkedett.

B) *Folyószámla.* Bevételei. Maradvány egyesületi folyószámlán 117.— P, Államsegély 700.— P, Városi segély 2.000.— P, Vármegyei segély 1.500.— P, Népművelési bizottság segélye 100.— P, Rendes tagdíjak 1.955.— P, Adományok 110.— P, Előadások 63'56 P, Belépődíjak (89'70), kiadványok (61'24) 150'94 P, Kamat 53'02 P, Hitel-számlán kölcsön 8.— P. Összesen 6.757'52 P. — *Kiadás.* Múzeumigazgató tiszteletdíja 800.— P, Titkár tiszteletdíja 300.— P, Altiszt évi illetéke 960.— P, Örököségi díjak 86'50 P, Társadalmi biztosító 42'22 P, Hozzájárulás a Székesfehérvári

Szemle kiadásához 250.— P, Biztosítás 146'88 P, Gyűjtemények gyarapítása 871'22 P, Gyűjtemények fenntartása 77.— P, Építkezés, épületfenntartás 606'44 P, Berendezési tárgyak 926'12 P, Iroda, posta, kiadványok, apróbb vegyesek 211'75 P, Világítás (66'39), fűtés (264'40) 330'79 P, Pénztári költségek 43'52 P, Törlesztés hitelszámlán 275.— P, Egyenleg folyószámlán 830.— P, Maradvány a kézi pénztárban —'08 P. Összesen 6.757'52 P.

Az egyesület vagyoni állása: 268.000 K névértékű kölcsönkötvény, 2 drb Székesfehérvári Takarékpénztári és Kereskedelmi Bankrészvény, 1 drb 10 koronás arany, pénztári maradvány 830 P 08 f. Kelt Székesfehérvár, 1931. dec. 31. A számadásért felelős: *Marosi Arnold* múz. igazgató. Megvizsgáltuk és rendben találtuk. Székesfehérvár, 1932. márc. 31. *Almássy János, Polczér Gyula Manger Emil.*

A múzeumegyesület költségeloirányzata 1932. évre.

Bevételei. Mult évi maradvány 830.— P, Rendes tagdíjakból 1'000 P, Városi segély 2.000.— P, Vármegyei segély (megszavazva) 3.000.— P, Adományok 100.— P, Előadások 50.— P, Belépő-

díjak, kiadványok 100'— P, Kamat 10'— P, Adományok a Székesfehérvári Szemlére 450'— P. Összesen 7.850'— P. — **K i a d á s.** Igazgatói tiszteletdíj 800'— P, Titkári tiszteletdíj 300'— P, Altiszt illetéke 960'— P, Örököségi díjak 90'— P, Társadalmi biztosító 50'— P, Biztosítás 146'88 P, Építkezési adósságtörlesztés 500'— P, Gyűjtemények igazgatása, fenntartása 353'12 P, Berendezési tárgyakra 90'— P, Iroda, posta, kiadványok 200'— P, Világítás 100 P, Fűtés 200'— P, Víz-díj 250'— P, Székesfehérvári Szemlére 400'— P, Rendelkezési alap 3.100'— P. Összesen 7540'— P.

A múzeumegyesület tisztikara és választmánya.

Az egyesület május 30-án tartott közgyűlésén megválasztott tisztikara. **Elnök:** Gróf Széchényi Viktor főispán. **Alelnökök:** Dr. Havranek József alispán és dr. Csitány G. Emil polgármester. **Ügyvezető alelnök:** Dr. Kepes János kir. közjegyző. **Igazgató:** Marosi Arnold m. kir. kormányfőtanácsos, ciszterci reálgyimnáziumi tanár. **Titkárok:** Dormúth Árpád reáliskolai tanár és dr. Say Géza festőművész. **Ügyész:** Dr. Szűts Gedeon. **Ellenőr:** Ruff Béla. A választmány egy évi időtartamra a következőleg alakult meg: Dr.

Bezdek József, dr. Berzsenyi Zoltán, Csikós Endre, Huszár Dezső (Sárbogárd), Jancsó Sándor, dr. Kaltenecker Viktor, Klökner József, dr. Lakatos Dénes, Magdics István, Márton Jakab, Mátrai Rudolf, dr. Mészöly József, dr. Paulovits Béla, Pék János, Pfinn István, Philipp István, dr. Polgár Iván, Rauscher Béla, Schmidl Ferenc, dr. Szabó Elemér, vitéz dr. Szarka Géza, Szegfü Ignác, Weichart Valdemár, Wertheim Pál, Mayer Lipót belmunkatárs, dr. Kiss Jenő tb. múzeumőr, Radeczky Dezső tb. múzeumőr. **Számvizsgáló bizottság** tagjai: Almássy János, Manger Emil, Polczér Gyula.

Indítványok.

Szent István halálának közelgő 900 éves évfordulójára való tekintettel *Marosi Arnold* múz. igazgató javaslatára az egyesület átirattal fordul Székesfehérvár és Fejérmegye törvényhatóságaihoz, hogy a centenárium méltó megünneplésének gondolatát tegye magáévá. Az indítványt a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadja, annál is inkább, mert ennek keretében megvalósíthatónak látja, gróf Széchényi Viktor főispán, az egyesület elnökének mult évi indítványát az árpád-házi királysírok maradványainak visszahozatalára és méltó elhelyezésére vonatkozólag.

Paumgartner és Buffleur.

A jezsuták művészi fáradozásából fölépült székesfehérvári nepomuki szent János-templom plasztikáját, faragott dekorációját a helyi szájhagyomány jezsuita fráter munkájának tartotta. E hagyomány névtelenjét Pauer János a székesfehérvári püspöki egyházmegyéről latinnyelven írott művében (1877.) átvitte az irodalmi köztudatba, e templom sekrestyéjének gazdag faragású berendezését tulajdonítván az ismeretlen jezsuita fráternek: „Opus est fratris e Societate Jesu.” A reálkövetkező irodalomban az anonymus frátert is elérte a névtelen mesterek fátuma: hol fölmerült, hol elmerült az említése, pedig a helyi szájhagyománynak igazi, történeti magva volt.

Tudott tény, hogy a jezsuita atyák és fráterek, coadjutorok közül számosan voltak építészektől, szobrászoktól, festészetet gyakorló művészek. E Szemle (1931. 4. szám) hasábjain is már kiemeltünk az ismeretlenség ködéből művészetet űző jezsuita coadjutorokat Codelli, Werle, Magis festők személyében, akik mind egyideig a jezsuiták székesfehérvári rendházában fejtették ki művészi tevékenységüket. Hozzájuk csatlakozik — most először a névtelenség homályából kilépve — mint kor- és kartársuk *Paumgartner Bernát* jezsuita fráter, aki hivatása szerint szobrász volt. Kutatásaink alapján ugyanis tudjuk, hogy Székesfehé-

várott már a 18. század elején élt Paumgartner Tamás, aki 1705 júniusában kötött házasságot özvegy Haaser Borbálával; e család törzséből származott *Paumgartner Mátyás* kőműves († 1779. jún. 5.) és a szintén kőműves *Paumgartner János* († 1785. febr. 26). Azonban e kőművesekkel azonos vezetéknevű jezsuita szobrász nem volt sárjadéka a Székesfehérvárott lakó Paumgartner-családnak.

Paumgartner Bernát Szakolcán született, ahol akkor a jezsuitáknak szintén volt rendházuk; a Jézus Társaság fráterei közé mint statuarius, szobrász lépve, a coadjutori noviciátust, az ujonc próbaidejét a jezsuiták trencsényi rendházában töltötte 1731—1732.-ben, amely rendháznak és templomának a művészi fénye az 1708. évi tűzvész után többek között az egy személyben építész, szobrász és feső *Tausch Kristóf* jezsuita frátertől és a szintén jezsuita fráter *Bader József* festőtől származik. A trencsényi rendháznak a rectora ez időben (1728. nov.—1738. febr.) a székesfehérvári eredetű Vanossi Antal volt, aki Paumgartnert ujoncévei befejeztével a trencsényi rendházban alkalmazta janitoroként a következő 1733—34—35. év ideje alatt. Később Paumgartner a jezsuiták bécsi rendházában működött, mert innen érkezett 1743 március 28-án a jezsuiták győri rendházába

két bécsi művésszel, hogy megtárgyalja velük és a Komáromból megjött Werle festő fráter társával a helybeli rendi templom főoltárának a tervét; két nap múlva pedig a vendégművészekkel együtt visszatazott Bécsbe, a jezsuita professusok házába.

Paumgartner Székesfehérvárott Stocker Ignác jezsuita superiorsága alatt a rezidencia építése idején tűnik föl 1744-ben mint a superior társa az építés vezetésében, amely rezidenciának 1742 augusztus 21-én megkezdett építése 1745 folyamán fejeződött be; ugyanez év 1745 március 22-én történt alapköletéttel indult meg a jezsuiták nepomuki szent János tiszteletére dedikált templomának az építése is, amelynek alapkövébe helyezett okmányában Paumgartner is szerepel jezsuita társaival. A következő 1746., 1747., 1748. évben Paumgartner hiányzik a székesfehérvári jezsuita coadjutorok névsorából; ez időbeli holléte ismeretlen. Azonban az 1749. évvel kezdve 1760-ig bezárólag állandó lakója a székesfehérvári rezidenciának, ahol ezidő alatt különböző szolgálati beosztása (oconomus, cellarius, dispensator) mellett állandóan vezette, irányította a jezsuiták helybeli fűró-faragó, asztalos műhelyét. Természetes, hogy a jezsuita-rendház és a vele kapcsolatos templom faragott berendezésének, plasztikai felszerelésének nemcsak az irányításában, de tevékenyen résztvett annak kivitelezésében is: elfekintve a templom pilasztereinek fából faragott kapitelljeitől 1750-ben készült el annak a főoltára; majd 1751-ben lett készen a Kereszt-és Loyolai Ignác-oltár, 1752-ben pedig az Órangyal, meg a xaveri Ferenc-oltár; 1756-ban fejeződött be az Alajos-oltár; 1758-ban a gyógyszerház kapta meg végleges belső berendezését és a szent Imre-oltár nyert befejezést; 1759-ben megnyílt a rendház ebédlője, amelynek faragott — de reánk nem maradt — bútorai hosszú ideig foglalkoztatták Paumgartnert és társait éppen úgy, mint a templomnak faragott padjai, amelyek 1760-ban lettek helyükre állítva. Mindezek részletes ismertetését és Paumgartner munkásságának méltatását fenn tartjuk a nepomuki szent János-templomról készülő monografiánk számára. Paumgartnerről azonban 1761-től hallgatnak a helybeli jezsuiták évi följegyzései; ez évben távozhatott Székesfehérvár láthatáráról.

Javában munkálkodott még Paumgartner a jezsuita templom művészi berendezésén, amikor 1758-ban került Székesfehérvárra *Buffleur Gáspár* jezsuita atya, aki itt az ifjúság tanításával foglalkozott és a plebánia-templom magyar nyelvű szónokaként működött. Az ő lángolószavú szónoklataira indult meg 1759-ben az új plebánia-templom, a mai székesegyház építése, azonban annak befejezését már nem érte meg Székesfehérvárott, mert 1765 folyamán Vörösberénybe költözött, ahol a jezsuiták birtokának jószágigazgatói teendőit végezte. Innen később Veszprémbe vonult, ahol 1787. szeptember elsején halt meg 67 éves korában, nagyszámú kézirati beszédét a rátóti plebániára hagyományozván.

Erről a *Buffleur Gáspárról* *Buffleur* elirással *Dalmady Győző* a *Vasárnapi Ujság* 1864. évi folyamának 453. oldalán azt állította, hogy ő festette a vörösberényi plebánia-templom freskóit. *Dalmady* ezen adatát átvette *Szendrei János* és *Szentiványi Gyula: Magyar képzőművészet lexikona* (I. köt. 1915. 287 old.) is. *Tavaly e Szemle* 4. számában értekezve Székesfehérvár 18. századi festőiről, magunk is közöltük *Buffleur*ról ezt az adatot. Később ez adat történeti hitelét rostálva, megvizsgáltuk a vörösberényi plebánia-templom freskóit és kinyomoztuk az egykorú följegyzéseket, amelyek összegezése *Dalmady* állítását hamomra dönti.

Dalmady ugyanis a vörösberényi szájhagyomány és az ottani plebániának latin nyelvű okiratokból jól-rosszul magyar nyelvre fordított jegyzetei alapján kritika nélkül tulajdonította a vörösberényi freskókat *Buffleur* exjezsuitának. A veszprémi püspöki levéltárban levő, 1779 április 25-én megejtett vörösberényi canonica visitationak latin szövege pedig a következőképp szól: „Mater Ecclesia Vörös-Berényiensis actu e solidis materialibus ad omnem decorem erigitur honori S. Ignacij Lojolaie sumptibus publici studiorum fundi intrinsecus tota pingitur per Casparem Buffleur abolitae Societatis Jesu sacerdotem pia munificentia adtributis.” Ez összevont latin szövegnek egyedül helyes, rövid értelme, hogy 1779, tavaszán a vörösberényi anyaegyház szent Ignác tiszteletére a tanulmányalap költségén épül, belséjének festése pedig *Buffleur Gáspár* exjezsuitának kegyes bőkezűséggel nyújtott adományából történik. Tehát nem *Buffleur* festette a vörösberényi templom freskóit, *Buffleur* csak a freskók költségeit fedezte; azonban valószínű, hogy a freskó-sorozat tartalmi programját *Buffleur* fogalmazta.

Az aránylag elég jó karban ránk maradt, de későbbi restaurálástól sem mentes vörösberényi freskó-sorozat főbb mozzanatai *Loyolai szent Ignác* manrézai magányát, megdicsőülését és apoteozisát, továbbá kortársakkal megelevenített látogatás-oratóriumokat, helyisjezsuitarendi történeti vonatkozásokat, végül a *Getsemáni-kert* angyal-jelentését, *Krisztus sirbatételét* és a három sírató szent-asszonyt ábrázolják. Részben *Troger*, de főleg *Sambach* székesfehérvári festményeinek hatása alá került festőnek az alkotásai a freskók, amelyeknek festési modora, technikája, jellemzésbeli fölfogása, alaki kompozíciója, néhány hasonlatos, sőt azonos motívuma a mesterjegy nélküli, nem szignált vörösberényi freskókat *Dorffmeister István* festő († 1797. Sopron) műveinek sorába utalja, mások szerint is.

Így tehát részben forrás-kritikai részben stílus-kritikai vizsgálat alapján egyfelől, semmiféle egykorú följegyzés vagy festmény nem jelezvén *Buffleur*nek festéssel való foglalkozását másfelől, *Buffleur* nemcsak mint a vörösberényi freskók festőjét kell elejtenünk, de törölnünk kell őt a festőművészek sorából is, ahová nevét a tudatlan véletlen sodorta.

Schoen Arnold.

A fejérmegyei földrengések.

A rengéskárok elleni védekezés évszázadok vissza-visszatérő, nem egy vonatkozásában ma is megoldatlan problémája, melynek kibogozásában a felelőssége tudatában az eredményeket szigorú kritikával mérlegelő tudós mellett a csak feltűnésre vágyó műkedvelő is tevékenykedik. Nagyjából kétféle az út, amelyen eredmény remélhető. Az egyik a jövőbe tekint, keresi a rengést létrehozó okokat, a rengés keletkezésének, kipattanásának törvényét és ezek alapján előre jósol. Természetesen a jóslat gyakorlatilag csak akkor értékes, ha elegendő pontossággal megjelöli a rengés erejét, kipattanási idejét és körülhatárolja a veszélyeztetett területet. Sajnos, a tudomány ma még nem tart itt és félő, hogy hosszú idő telik el, amíg ide eljut. Egyébként egy „Európában” megjelöléssel „megjósolt” de be nem következett rengésnél esetleg nagyobb a gazdasági élet vesztesége azért, hogy az ijesztő hirre egy ilyen nagykiterjedésű területen „megáll az élet”, mint az a kár, amit esetleg a rengés okozott volna. Éppen azért lelkiismeretes tudósok, ha jósolnak is rengéseket, inkább csak iróasztalfiókjuk számára, a nagy vásári lármával jelentkező műkedvelő „földrengésjósok” pedig hozzá nem értő, feltűnést keresők.

Sokkal könnyebben járhatónak bizonyul és nagyobb sikerrel kecsegtet a rengéskárok elleni védekezés másik módja: a múlt gondosan gyűjtött rengésmegfigyelési anyagának feldolgozása alapján kijelölni a veszélyeztetett területeket és ezeken gondosan építkezni. Az alkalmazott szeizmologia számos kipróbált és igen megbízhatónak bizonyult „földrengésálló” épületszerkezetet ismer, amelyek nem drágák és biztosan védenek. Csak egy adatot akarok említeni annak jellemzésére, hogy milyen károkat okoznak az emberi kultúrának a rengések: az 1923. szept. 1-i japán rengésnél súlyosan megrongálódott ill. lerombolódott 250.000 épület (a földrengésállóan épített vasbeton házak azonban jól állták a veszedelmet.)

Egyébként a rohamosan növekvő forgalom maga is a rengésekhez hasonló súlyos károkat okozhat az útaléptímenyekben, házakban a tovarohanó teherautók, vonatok által keltett viszonylag kicsi tágasságú, de hosszasan tartó mesterséges földmozgás révén. Az ezek ellen való védekezés hasonló csapáson halad, mint a földrengéskárok elleni.

Bizonyos, nagy dolog volna, ha az emberiség háztartásából törölni tudnók azt a súlyos teherterételt, amit az ily módon megsérült épületek kijavítása ill. újjáépítése jelent. A jelen sorok a helyi védekezés felé az első lépést kívánják megtenni, a fejérmegyei rengések katalógusát adván.

Ez a kifejezés „fejérmegyei földrengések”, kettőt jelenthet: a megye területén kipattant vagy a megye területén érzett rengéseket. (Az utóbbi fogalom természetesen az előbbinél szélesebb körű.)

A következőkben a szűkebb értelmezést használva, dolgozatomban csupán a Fejérmegye területén kipattant rengéseket tárgyalom. (Meg kell itt jegyezni, hogy károkozás szempontjából első sorban a helyben kipattant rengések jönnek tekintetbe, bár elvileg nincs kizárva, különösen olyan aránylag kis területen, mint megyénk, hogy nem helyben kipattant rengés is súlyos kárt okoz. Azonban a rendelkezésemre bocsájtott hely szűkre szabott, meg kell elégednem a Fejérmegye területén kipattant rengések felsorolásával.) Cikkem az 1931. év végéig öleli fel a fejérmegyei rengéseket. Ahol csak elegendő adat birtokában lehetséges, megadom a rengés erősségét 12 f-os Sieberg-skálában.

A fejérmegyei rengések katalógusa. Megyénk területén az első földrengés időpontja, melyről följegyzés van:

1038. aug. 15. „1040-ben vagy ez év körül Szent István első magyar király halála után a földrengés Magyarországot és tartományait megrázta.” „A bölcs apostoli király meghalván 1038. aug. 15-én (Szentiványi Dec. III.), az egész országot s hozzá tartozott részeket kemény földrengés zaklatta föl.” Réthly a földrengést 1038. aug. 15-ére teszi, szerinte kipattanási helye Székesfehérvár.

1763. okt. 8. Mórrott 2 órakor erős földrengés.

1786. jan. 30. és febr. 20—24. között. „Győr, Komárom és Fejérvár vármegyéknek öszvetődült szélein földindulás, az első 2 órára 3 fertálykor, a második éjjel volt.”

1810. jan. 14-i móri földrengésről, mely Réthly szerint 18 óra 9—10 perc között pattant ki, s amely a móri rengések között a legerősebb volt, külön cikkben fogok megemlékezni. Ugyancsak Réthly említi, hogy „jan. 14.—febr. 13. között Mórrott 1000-nél több lökést jegyeztek fel.” Sajnos az ezekre vonatkozó feljegyzések nagyjából elvesztek, ezért alább közülök csak néhányat sorolhatok fel. — Jan. 14. 19 órakor Mórrott erős lökés, melyet Székesfehérváron is éreztek. Éjjel még vagy 40 lökés, — jan. 14. Mórrott 23 óra 20 perckor földrengés, Székesfehérváron is megfigyelték, — jan. 15. 4 óra tájban Mórrott, Székesfehérvárott földrengés. A három utóbbi rengésről minden további adat hiányzik, — jan. 21. 15—16 óra között Mórrott házak omlottak össze (erőssége 7 f), — febr. 3. Mórrott, Csákváron erős lökés, — febr. 23. 1/21 órakor Csákváron olyan erős lökés, hogy alvókat felébresztett (4 f), Mórrott is érezték (?), — márc. 1. Mórrott, Pesten földrengés, — márc. 4. Mórrott, Pesten földrengés, — ápr. 1. Mórrott rengés, — ápr. 14. Mórrott erős földrengés, — máj. 14. Mórrott földrengés, — máj. 15. Mórrott földrengés. Az utóbbi 8 rengésről minden közelebbi adat hiányzik, — máj.

27. 9 óraker a móri, isztiméri templom bedőlt (7,5 f), Bodajkon a templom fala megrepedt (6 f), az ott istentiszteletra összegyűlt emberek rémülten menekültek, erős volt a rengés Székesfehérvárott is, de kárt nem okozott, — máj. 28. Mórrott gyenge földrengés, — máj. 29. Mórrott gyenge földrengés, — máj. 30. Estefelé Mórrott, Székesfehérváron erős földrengés, — máj. 31. Mórrott erős földrengés. Az utóbbi négy földrengésről minden közelebbi adat hiányzik, — jún. 3. Bodajkon a templom megsérült (7,5 f), — jún. 13. Mórrott egy erősebb, több kisebb lökés 10 óraker, — jún. 14. (?) Székesfehérvárott földrengés. — jún. 21. Mórrott földrengés morajjal. A három utolsó földrengésről minden közelebbi adat hiányzik, — jún. 24. Reggel 3 (v. délután 15) óraker Mórrott kémények megrepedtek, talán Bodajkon is érezték, — júl. 4. Mórrott 7 óra 30 perckor földrengés, e napon még 15 gyengébb lökés, — júl. 8. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — júl. 9. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — júl. 10. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — júl. 13. 10 (v. 22) óraker erős, a nap folyamán még több gyenge földrengés Mórrott morajjal, — júl. 14. Mórrott több rengés morajjal, — júl. 18. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — júl. 26. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — júl. 29. Mórrott több rengés gyenge morajjal, — aug. 10. 6 óraker Csákváron, Mórrott elég erős földrengés, — aug. 16. 22 óraker Csákváron és Mórrott elég erős földrengés, — aug. 18. 13 óraker Csákvárott, Mórrott elég erős földrengés, — szept. 13. Mórrott 2 óraker erős rengés, — szept. 14. Mórrott 3 lökés, — szept. 16. Mórrott 6 óra 30 perckor földrengés, — okt. 1. Délben Mórrott földrengés, — okt. 4. Délben és este Mórrott földrengés zúgással, — okt. 5. 2 óraker Mórrott heves lökés, — okt. 8. 6 óra után Mórrott rengés, — okt. 11. Mórrott rengés, — okt. 12. Mórrott rengés, — okt. 13. Mórrott rengés, — okt. 15. Mórrott rengés, — okt. 26. Mórrott rengés, — okt. 27. Mórrott rengés, — okt. 29. Mórrott rengés, — okt. 30. Mórrott rengés, — okt. 30. Mórrott rengés, — okt. 31. Mórrott rengés, — nov. 1. Reggel és délután Mórrott rengés, — nov. 3. 19 óraker Mórrott heves lökés, — nov. 9. Mórrott 15 óra 15 perckor rengés, — nov. 16. Éjjel és reggel 5 óra után Mórrott földrengés, — dec. 4. Mórrott 16 óraker földrengés, — dec. 8. Mórrott 14 óra 30 perckor 3 lökés erős morajjal, — dec. 12. Mórrott 20 óra után 2 gyenge lökés, — dec. 13—19 között több gyenge rengés, — dec. 20. Este Mórrott kártokozó földrengés. Az utóbbi 37 rengésről minden közelebbi adat hiányzik, — dec. 21. Mórrott 17 óra 30 perckor erős lökés, egyes épületek bedőltek (7 f).

1811. jan. 2. moraj és rázkódás Mórrott, — jan. 4. Mórrott 13 óraker rengés, — jan. 5. Mórrott 21 óraker rengés, — jan. 6. Mórrott 1 óraker rengés, — ápr. 21. Mórrott heves lökés 6 óraker, — ápr. 24. Mórrott 3 óraker kártokozó rengés, — máj. 8. Mórrott gyenge rengés 15 óraker, — jún. 24. Mórrott heves földrengés, — jún. 28. Székes-

fehérvárott, Pesten $\frac{1}{4}$ 3-kor földrengés, — júl. 3. Mórrott 15 óraker erős rengés, — júl. 7. Mórrott 10 óraker erősebb földrengés. Az utóbbi 11 földrengésről minden közelebbi adat hiányzik, — júl. 9. 10 óraker Bodajkon „a templom melletti forrás és halastó vize is elapadt, egy órán át kénköves szag áradt ki. A malmot hajtó víz ugyanekkor megduzzadt”, — júl. 10. Hajnalban földrengés Fejérmegyében, — júl. 25. Mórrott két lökés 3 óraker, — aug. 9. Mórrott és környékén 6 óraker rengés. Az utóbbi három rengésről minden közelebbi adat hiányzik, — aug. 11. 20—21 óra között Bodajkon, Mórrott a falakon repedések támadtak (6 f), Székesfehérvárott, Váiban nagyobb házi bútorok ingadoztak (4, 5 f), — aug. 11. éjjel földrengés Fejér megyében, — aug. 25. éjfélkor egy erősebb, több gyöngé lökés, — szept. 6. Mórrott épületrepedések 2 óraker (6 f), — szept. 25. Fehérvárcsurgón és Mórrott heves lökések, — szept. 29. Fehérvárcsurgón, Mórrott 8 óraker földrengés, — okt. 23. Mórrott erősebb lökések, — okt. 24. Mórrott erősebb lökések, — okt. 31. 10 óraker erős földrengés Csákváron, melyet Csór és Mór tájékán is érezték, — dec. 8. délben Mórrott földrengés, — dec. 16. Félegykor Mórrott földrengés, — dec. 28. Mórrott 1 óraker földrengés, — dec. 29. Mórrott 2 óraker földrengés, — dec. 30. Mórrott 2 óraker földrengés.

1812. jan. 24. Mórrott földrengés, — febr. 12. Mórrott földrengés, — febr. 15. Mórrott földrengés, — febr. 27. Mórrott földrengés, — márc. 19. Mórrott földrengés, — márc. 23. Mórrott földrengés, — ápr. 21. Mórrott földrengés, — máj. 6. Mórrott földrengés, — máj. 16. Mórrott földrengés, — szept. 10. Mórrott földrengés.

1813. máj. 23. Csákváron elég erős földrengés, — szept. 6. Mórrott, Budán, Pesten földrengés, — szept. 15. Mór vidékén, Pesten, Budán földrengés, — nov. 13. Mórrott, Budán, Pesten földrengés. Az utóbbi 27 rengésről minden közelebbi adat hiányzik.

1814. máj. 7. $\frac{1}{4}$ 18 óraker Csákvárott, Mórrott épületkárok (7 f), Székesfehérvárott erős rengés kár nélkül, Budán, Pesten, Pécsset is érezték.

1919. máj. 13. Székesfehérvárott „a most mult hétfő és kedd között levő éjszakának idején $1\frac{1}{2}$, ismét 2 óraker földindulás tapasztaltatott.”

1827. jún. 14. 3 óra tájban Bodajkon, Csókakőn, Mórrott földrengés, kárt nem okozott, — jún. 16. egyegyed kettőkor elég erős földrengés Mórrott, sokan felébredtek, szabadba menekültek, vakolatrepedés (4, 5 f), — jún. 25. 18 óra tájban Bakonykutiban, Bakonysárákányban, Balinkán, Bodajkon, Csókakőn, Csóron, Iszkaszentgyörgyön, Isztiméren, Móron, Ondódon, Székesfehérvárott földrengés, kárt nem okozott, — júl. 3. Mórrott 6—7 óra között földrengés, vakolatrepedést keltett (4, 5 f), Bodajkon is érezték.

1851. Mórrott földrengés.

1856. máj. 11. Mórrott 22 óraker földrengés, — jún. 22. Mórrott földrengés.

1857. Mórrott földrengés.

1863. okt. 20. Mórrott 18 óraker földrengés.

1866. máj. 11. Mórrott földrengés, — jún. 22. Mórrott földrengés.

1891. jún. 19. 22 óra 23 perckor Mohán, Székesfehérvárott 2—3 másodpercig tartó földrengés, egyes alvók felébredtek, egy rozszant kéményből téglá esett ki (4 f). Csórrott, Iszkaszentgyörgyön, Sárkeresztesen, Sárszentmihályon, Szabadbattyánon, Zichyfalván gyenge dörgéstől megelőzőtt gyenge földmozgás, egyes alvók felébredtek, edények csörömpöltek (3·5 f), Magyaralmáson, Nádasdladányon, Pettenden, Sárkeszin, Sárpentelén ablakok rezdültek, kevesen érezték (3 f), Csőszött és Pákozdon is megfigyelték állítólag a rengést, — jún. 20. Székesfehérvárott gyenge földrengés.

1893. ápr. 9. Ercsiben, Székesfehérvárott 15 órakor ingaórák megálltak, függőlámpák lengtek (4, 5 f), Adonyban a gyenge földmozgást kevesen érezték (2, 5 f).

1898. márc. 18. Mórrott 20 óra 45 perckor erős rázkódás, 2 másodpercig tartó ingás, órák megálltak (4, 5 f), Isztiméren is többen érezték a lökéseket (3 f), — márc. 23. Mórrott 21 órakor gyenge földrengés.

1902. okt. 12. 19—22 óra között Isztiméren többször ismétlődő földrengés. Kárt nem okozott, de rémületet keltett (4 f).

1909. nov. 12. Nadapon gyenge rengés, elég sokan érezték 9 óra 30 perckor, 14 lökés volt morajjal (3 f), — dec. 12. Isztiméren 5 óra 30 perckor ágyúdürgésszerű morajjal rengés, sokan érezték, egyesek felébredtek (4 f).

1914. nov. 25. 17 óra 12 perckor Isztiméren, Mórrott 3 másodpercig tartó földmozgás, vakolat megrepedt, kémény ledőlt (4, 5 f), Bodajkon, Csákváron, Kisbéren, Nyalkán ház recsegett, ropogott, vakolat hullott, lámpák lengtek, sokan a szabadba menekültek (4 f), Császáron, Fehérvárcsurgón, Iszkaszentgyörgyön, Kecskéden, Magyaralmáson, Magyarszentkirályon, Mohán, Oroszlányon, Pannonhalmán, Ravazdon, Zircen erős moraj, lámpa lengett, tető recsegett, falon a képek mozogtak, apró tárgyak eldőlték (3, 5 f). Ászáron, Bakonybélien, Bakonyszentlászlón, Felcsuton, Győrött, Györszentlászlón, Kőhányáson, Péren, Tatabányán ablakok rezdültek, lámpák lengtek, kevesen érezték a rengést szekérszögés-féle zaj kíséretében (3 f). Bakonytamásin, Bársonyoson, Mezőörsön inkább csak a nyugodtan ülők figyelhették meg a gyöngye földmozgást, (2, 5 f), Fenyőfőn, Komáromban, Székesfehérvárott pedig csak egy-egy érzékenyebb észlelő jelentette (2 f). Amint látható a rengést Fejér—Komárom—Veszprém megyék területén érezték.

1921. máj. 21. Isztiméren 22 órakor képek a falon mozogtak, bútorok inogtak, ágyüdürgésszerű moraj is hallatszott (3, 5 f).

1922. jan. 7. Mórrott 1 órakor gyenge földrengés (2 f), — jan. 7. Bakonysárkányon, Bodajkon 3 lökés 3 óra 37 perckor ágyüdürgésszerű moraj kíséretében, alvókat felébresztette, vakolat is hullott (4 f). Mórrott egyesek felébredtek, bútor rezgett, kút vize zavaros lett (3, 5 f). Isztiméren,

Pusztavámon, kevesen érezték, edények zörögtek, ablak rezdült (3 f). Császáron két gyenge lökést (2, 5 f), Csákváron inkább csak morajt (2 f) észleltek.

1925. március 3. Csőszött 21 óra 30 perckor 3 másodpercig tartó, hordóguruláshoz hasonló morajtól kísért földrengés, függőlámpa lengett, kevesen érezték (2, 5 f).

1930. szept. 27. 20 óra 30 perckor Mórrott 4—5 másodpercig tartó gyenge földmozgás, ház ropogott, hordógurulásszerű moraj, egyesek a szabadban is érezték (3 f), Csókakőn kevesen érezték, ablakok rezdültek, moraj (2, 5 f), — szept. 27. Mórrott 22 óra 30 perckor erősebb (3 f), Csókakőn gyöngye földrengés (2 f), — szept. 28. Mórrott 4 órakor igen gyenge rengés (2 f).

Kitűnik a tárgyalt rengésekről, hogy 1. tekintélyes számban az 1810. jan. 14-től 1813. nov. 13-ig tartó rengésraj tagjai. 2. Túlnyomó nagy része Mór vagy Székesfehérvár körül volt legerősebb, tehát e környéken kell keresnünk kipattanási helyüket is. Más szóval a fejrermegyei rengéseknél az okozó után kutatva elsősorban a móri árkot jelölhetjük meg mint rengéskeltőt. 3. A vidék legerősebb rengése, melyről tudomásunk van az 1810. jan. 14-i nagy móri rengés (kipattant 18 óra 9—10 perc között).

Már a rómaiak tudták s ez a meggyőződése a modern tudománynak is, hogy ahol egyszer rengett, ott tartani kell továbbra is a föld megmozdulásától, mert az a tektonikai vonal, amely mentén egyszer kéregfeszültség egyenlítődött ki, továbbra is a kéreg viszonylag gyöngébb darabja marad, ami kevesebb ellenállást fejt ki a feszültségekkel szemben, ha tehát rengéskároktól mentesek akarunk lenni, meggyénk területén gondosan építkezzünk.

A fejrermegyei rengésekre vonatkozó megfigyelési anyag forrásai, feldolgozásai. (A magyar rengéskatalógusok közül Grossingeré (1), Sternberg grófé (2) és Salyé (4) említi az 1038. évi, a megyében ismertek közül a legrégebb földrengést, Kitáibél és Tomtsányi (3) az 1810. jan. 14. és 1813. nov. 13-ig tartó móri rengésraj legerősebb és jónéhány gyöngébb lökésével foglalkoznak, igyekeznek felderíteni a rengésraj okát, nálunk először alkalmazzák a mikroszeizmológiában ma is használatos izoszeiszta fogalmat. Gondos anyaggyűjtésüknek sokat köszönhetünk. Hunfalvy (5), Boué (6), Bolgár (7), Seidel (8) említenek néhány fejrermegyei rengést, míg Lajos (9) és Réthly (10), már teljes felsorolásukra törekednek, az utóbbi a megfigyelési anyag jórészét fel is dolgozza. Günther (11) idézett cikkében nagy dicsérettel emlékszik meg Kitáibél—Tomtsányi munkájáról s kívánatosnak tartja, hogy a jeles művet Budapest valamelyik tudományos testülete újra kiadja, miután külföldön is alig ismerik s a magyar haza határain kívül könyvtárakban sem található meg. E sorok írója (12) maga is foglalkozott másirányú tanulmánya során a Budapesti Földrengési Observatorium birtokában levő (13), főleg az 1889. utáni időkre vonatkozó, továbbá a fenti forrásmunkák-

ban említett fejrmegeyi földrengési megfigyelésekkel, most pedig ateljes megfigyelési anyag feldolgozását tervezi. Azzal a tudomány minden igaz barátjához, amennyiben akár a felsorolt, akár a fenti katalógusban nem szereplő fejrmegeyi rengésekre vonatkozó adatok birtokában vannak, kegyeskedjenek azt vele közölni. (Címe: Budapesti Földrengési Observatorium Budapest. Múzeum-körút 6—8.) Szíves közreműködésük teljesebbé tenné a fejrmegeyi rengések minden bizonyos hiányos katalógusát és segítene megvilágítani azt az összefüggést, amely a rengések erősségeloszlása és az általa felépítése között megállapítható s amely vég-eredményében közelebb visz a megye tektonikai viszonyainak, földtani felépítésének megismeréséhez.

Irodalom.

1. Grossinger J. B. dr.: Dissertatio de terrae motibus Regni Hungariae. Jurini (Győr), 1783.
2. Sternberg J. gr.: Versuch einer Geschichte der ungarischen Erdbeben. Abhandlungen der Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften auf das Jahr 1786. Prag—Dresden, 1786.
3. Kitaibel P. dr.—Tomtsányi Á.: Dissertatio de terrae mot. in genere ac in specie Mórensi anno 1810, die 14. januarii orto. Budae, 1814.
4. Salyy A.: Földrengések Magyar hazánk határain, különösen városunkban; történeti adatok és kéziratok nyomán. A Pannonhalmi Szent Benediek rév-komáromi algymnasiumának tizedik programja az 1859—60. tanévben. Komárom, 1860.
5. Hunfalvy J.: Az 1858. januárius 18. történt földrengés. A Magyar Természettudományi Társulat Évkönyvei IV. kötet II. füzet, 1857—59. Pest, 1861.
6. Boué A. dr.: Über die Erdbeben vom Jahre 1868. in der Mitte Ungarns. Sitzungsberichte d. kaiserlichen Akademie der Wis-

senschaften II. Abt. Bd. LVIII. Wien, 1868.

7. Bolgár M.: Veszprém meteorológiai viszonyai és kútvezei. Veszprém, 1893.

8. Seidel J.: Chronologische Erzählung d. Ereignisse u. Begebenheiten in der Herrschaft Csókakő—Mór im Stuhlweissenburger Comitatus in Ungarn. 1898.

9. Lajos Ferenc: A magyarországi földrengések statisztikai adatainak összeállítása. (Csak kéziratban, készült 1901-ben.)

10. Réthly A.: A legrégebb magyar földrengési térkép. A Kor 1608. évfolyam. Budapest 1908.

Réthly A.: Az 1900, 1901 és 1902 évi földrengések. Budapest, 1909.

Réthly A.: Az 1810. januárius 14-iki móri földrengés. Földtani Közöny XI. kötet 1910. Budapest, 1910.

Réthly A.: Erdbebekatalog Ungarns (csak kéziratban készült el 1911-ben).

Réthly A. dr.: Földrengések a Balaton környékén. A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei I. kötet, I. rész, Geofizikai függelék. Budapest, 1912.

Réthly A. dr.: Az 1896—99. években Magyarországon észlelt földrengések. Budapest, 1914.

11. Günther S. dr.: Erdbebenstudien. Natur u. Kultur 6. Jahrgang H, 22. u. 23.

12. Simon B.: Várpalota és környékének földrengései. Bányászati és Kohászati Lapok 1931. évi máj. 15-i és június 1-i számában. Bpest, 1931.

Simon B. dr.: Az 1930. évi magyarországi földrengések. Budapest, 1931.

Simon B. dr.: Várpalotán és környékén észlelt földrengések 1038-tól 1931-ig. (Csak kéziratban, elkészült 1931-ben.)

13. A Budapesti Földrengési Observatorium birtokában levő kéziratot megfigyelési anyag, amely főleg az 1889. utáni idő rengéseire vonatkozik.

Dr. Simon Béla.

Fejrmegeyi kastélyok.

Rados Jenő: Magyar kastélyok. Kiadja a Múemlékek Országos Bizottsága és a Könyvbarátok Szövetsége Budapest, 1931. című művében, mely az 1700. és 1848. közötti időben épült későbarokk és klasszicista korból való vidéki kastélyainkra törekszik világot vetni, tárgyalja az ide tartozó fejrmegeyi kastélyokat is. Ez ad nekünk jogcimet ahhoz, hogy foglalkozunk vele és a helyismeret növelésére közöljük a minket közelebb érdeklő részt.

Alcsut kastélyát, klasszikus építészetünk egyik legszebb alkotását, József nádor építtette s az igen valószínű hagyomány szerint Polláck Mihály volt megalkotója. Építésének éve még nincs egészen tisztázva, csak azt tudjuk, hogy a nádor e birtokát 1819-ben vette cserébe a vallásalaptól. A kastély napjainkig több hozzáépítéssel bővült.

Így 1880. táján Storm tervei szerint neoromán stílusban épült hozzá a templom, az eklekticizmus utolsó éveiből való a hátsó és udvari homlokzat meg az üvegház. Történelmi és művészi jelentőség tekintetében egyaránt a kerti homlokzat áll első helyen. A nagy Palatinus puritán fennköltségének e sima homlokzatnál alig képzelhető beszédesebb kifejezője. A környező 90 katasztrális hold nagyságu angol tájkertészetnek is József nádor volt a meghonosítója, mely után egész sora készült nagyszabású, főiri parkjainknak. Azonban Alcsut festői facsoportjait, szerencsés terepkihasználását, természetbe olvadó részeinek mesteri változatosságát, növény különlegességeinek pazar sokféleségét alig érte el egy is követői közül.

A *bicskei*, egykor gróf Batthyány-kastély

építésére csak annyi az adatunk, hogy gróf Bathyány József (ki 1776—1799-ig esztergomi érsek volt) toldotta meg szárnyakkal. Homlokzatképzés szempontjából legértékesebb a park felé néző keleti szárny, melyhez hatalmas, kúszónövényzettel befutott felhajtó vezet.

A *bodajki*, egykor gróf Lamberg uradalomhoz tartozott kastély emeletre helyezett jón pilérrendszerével, udvari homlokzata erkélyének szabadon álló jón oszloprendjével egyik legfestőibb vidéki alkotásunk.

A *csákerényi* kastélyt gróf Lamberg Rudolf építtette házassága előtt 1831-ben. Az igénytelen, erősen provinciális jellegű épület ma gróf Merán tulajdona.

Gróf Eszterházy Mór *csákvári* kastélya a sűrű fákkal övezett bejáraton hirtelen előtűnve, szinte lenyűgöző látványt nyújt. Előbb a kápolna-rész szigorú dorizmusban fogant és mégis oly meleg, idilli hangulatú szárnya fogadja a szemlélőt, hogy tovább haladva csakhamar ráccsal elzárta, szinte siváran egyszerű előudvar fedelmi előkelősége lepje meg. Az udvar háttérben dórrendű oszlopcsarnok alá fut az enyhe emelkedésű felhajtó, melyen keresztül széles előlépcsőn át is megközelíthető a mögötte levő előterem. A kerti homlokzatot a hozzá csatlakozó déli kisebb kápolnaszárny, az északi oldalon elhelyezett, fáktól takart színházi szárny és az istállóépület emelik ki és teszik uralkodóvá. A kerti homlokzat oszloprendjén levő mellvédben szárnyas cimerherdó állatok alatt emléktábla van. Felirata szerint a kastély gróf Eszterházy János és hitvese gróf Pálffy Anna Mária kezdeményezése és nagyrésze 1781-ből való. Az ekkor épült részt azonban nehéz külön megítélni, mert mint az udvari bejárat felett olvashatjuk, 1823-ban átalakításon és bővítésen ment keresztül. Építésére nézve adatok nem voltak találhatóak. Említésre méltó gondosan ápolit kb. 200 holdas parkja, mely angol stílusú parkjainak legszebbjei közé tartozik.

A *Lovasberényi* földiséje a gróf Cziráky kastély. Hatalmas fákkal szeptett, mélyen elnyúló pázsit háttérben álló kastély, mely arányaiban oly kiegyenlített és környezetével oly tiszta összhangban áll, hogy a múlt század építő- és kertművészetének minden szépségét véljük benne felismerni. Pedig csak a XIX. század elejéről való átalakítás és kiegészítés előtt állunk, mely a XVIII. század homályába vesző rész (valószínűleg az északi földszintes szárny) további kiépítését jelentette. Felűnő gazdagon kiképzett római jón oszloprend mögött három félköríves záródású ajtóveret a középső nagy terembe. Ehhez kapcsolódik jobb- és baloldalon három-három díszesebb szoba s hátul a fogadó előcsarnok, mely oldalra szorítja az emeletre vezető lépcsőt. Az oldalszárnyak és a mögötte levő épületek a főépülettel egy zárt egészet alkotnak.

A *móri* gróf Lamberg kastély 1762-ben épült, építőmestere Fellenthali Fellner Jakab. Későbbi keletkezésű az erősen klasszicizáló egykori báró Luzsánszky kastély, az ú. n. „láncos kastély.”

Széles egyemeletes homlokzatának földiséje a két gazdag faragású kapu között elhelyezett három páros oszloptól hordott erkély. A főhomlokzat komorságával szinte ellentétben áll a loggiás udvar könnyed és derűs hangulata.

A *Vál* meglehetősen elhanyagolt állapotú kastélyát Úrményi József státuszminiszter építtette, ki 1775-ben a jezsuiták eltörlése után a birtokot ajándékba kapta. Ma Dréher Jenő tulajdona, de csak gazdatiszti családok céljaira szolgál. Az emeletes épület a copf legkésőbbi formáit mutatja és különösen középső részének architektúrája, finom vasrácsos, kecses erkélyével páratlanul kedves részleteket tartalmaz, amelyek némileg emlékeztetnek Székesfehérvár püspöki palotájára.

A *verebi* Végh-kastély tervezője Kasselik Fidelio. Erősen völgyoldalra építve a kert felé emeletes, az utcai oldalon csak földszintes. Alaprajza méreteiben és elgondolásában egyaránt kifejezője annak a pusztán egyszerűségnek, mely a kulturtuszkulánomot — ahol sokáig zenei életünk egyik gócpontja volt — és mindenkor lakóit jellemezte.

A felsorolt kastélyok bővebb ismertetését gazdag képsorozat kíséri. Rajtok kívül még a következőkről történik említés: *Martonvásárról* és *Nádasdladányról*, melyek angolparkkal körülvett újabb keletű kastélyai az angol gótsil utánzatai, a néhány évvel ezelőtt létesült *vajtai* Zichy-kastély Polláck egykori terveinek megvalósításával épült, a *seregélyesi* kastély építési éve 1820, *Csurgót* angolkertje emeli Alcsut, Csákvár, Lovasberény, Nádasdladány színvonalára kastélyának a természetbe olvadó festői környezetével. **M. A.**

A múzeum vendégkönyvéből. A Pen Club budapesti kongresszusa alkalmából a kongresszus három angol tagja Evadne Prince, sziporkázó szellemességű fiatal írónő, Henry Simpson, a londoni költők klubjának elnöke, M. Ken Attiwill, a Daily Skotch kiadója Tower Vilmos tábort fősperst meglátogatva, az ő kalauzolása mellett múzeumunkat is megtekintették. Benyomásaikat a vendégkönyvben Tower V. fordításában a következő bejegyzésekkel örökítették meg:

1. Ken Attiwill-é: „E múzeum szépsége valósággal visszatükrözi a magyar nép báját.” 2. Evadne Prince-é: „Ez a múzeum a legérdekesebbek egyike, melyeket valaha is láttam, pedig ugyancsak sokat láttam.” 3. Henry Simpson-é: „Magyarország szépsége s népének szeretetreméltósága szívig meghatott és egész valómban fölemelt.”

A múzeum más nevezetesebb látogatói: A budapesti Pázmány-egyetem művészettörténeti intézetének 20 tagja Heckler Antal ny. r. tanár vezetésével, a budapesti Orsz. Iparművészeti Iskola 5 tanára és 25 növendéke, a budapesti Kegyeztetőrendi Kalazantinum 5 tanára és 60 növendéke, Alföldi András budapesti egyetemi tanár, Oroszlán Zoltán, az Orsz. Szépművészeti Múzeum őre és neje, Voinovich Géza, az akadémia főtitkára, neje és Vas Ferencné művésznő kíséretében, Kubelik I. a világhírű hegedűművész.

MÚZEUMI ÉRTEŚÍTŐ

Múzeumunk gyarapodása.

Az adonyi ásatás. Megelőző számunkban (10. l.) már jeleztük, hogy Adonyban bronzkori temetőre akadtak, ahonnan néhány lelet is került a múzeumba. (Lt. sz. 8410—18.) A lelőköri-mények megállapítása és az esetleg szükségesnek jelentkező ásatás megejtése végett május 10-én utazott ki Marosi Arnold múz. igazgató, amit Tremkó György főjegyző tett lehetővé azáltal, hogy munkásokat biztosított az ásatáshoz, ami négy napot vett igénybe.

A helyszíni szemle alkalmával megállapítást nyert, hogy a leletek Adonytól délre az országút 54. kilométer köve után a 700—800. szelvény-ducok között kerültek felszínre, az új és régi út által bezárt terület déli sarkában. E területen ugyanis kubikos munkálatok voltak és eközben csontvázakra, edénytöredékekre akadtak. A kiásott terület felszíne érdekes képet mutatott. Az agyagos sárga földben többé-kevésbé kör alakú fekete foltok tűntek föl, melyeket felásva tűzhelynyomok, állatcsontok, edénytöredékek, néhány csonteszköz vetődtek napvilágra, jelei az ősember ittlakásának. A fekete földet kihányva szabályos, mintegy másfélméter átmérős, kör alakú mélyedéseket kaptunk: kétségtelen maradványai az ősember méhkasalakú földalatti lakásának. Sajnos, ezek a gödrök csak egy-két ásonyom mélyek voltak. Eredetileg másfél-két méter mélyek lehetek, a kubikusok földlehordása folytán azonban csak a fenékrészletük maradt meg. Az üregekben talált 8—9 csontváz azt mutatja, hogy a putrik lakói mindjárt lakásuk mellé temetkeztek. Sajnos, a csontvázak tönkrementek nagy kárára a tudománynak, miután őskori csontvázlelet aránylag kevés ismeretes. E sírok ugyanis az edények alapján a bronzkorból valók, akkor pedig főként az urnatemetkezés volt a szokás. Szerencsére N. Bányai útmester két koponyát megmentett és ezeket át is adta a múzeumnak.

Maguk a leletek nem sokat érők. A hasznavehetetlen cserepek közül kevés jellegzetes darabot válogathattunk ki és oszthattunk be a múzeum adonyi leletei közé. Ezek a következők: agyagedényke hasi részlete hoszant hármás barázdákkal, 2 egyszerű füles pohárka, 6 edényfültöredék, 7 egyszerű diszítésű edénycserép, bögre oldaltöredéke peremén bütyökkel, edényperemrészlet mészletétes dísszel, tűzpirámis, csiszoló kő, csöves bronztöredék, lyukas csonttű, mészbetétes edénytöredék körbenfutó barázdákkal és rombikus mintákkal, 2 emberkoponya. (Lt. sz. 8460—8485, 115/1932.)

Bronzkori leletek Daja-pusztáról (Adony). Daja-pusztáról már őriz néhány őskori régiséget

múzeumunk, melyek 1926-ban Pletser Ferenc ajándéka folytán kerültek ide. Ezek a következők: hoszanti barázdákkal diszített hamvveder, mag. 53, szájb. 31 cm., 5·7 cm. hosszú fejes bronztű, mészbetétes pohárka alsó fele. 7 cm. magas, vöröses színű mészbetétes edényke, mészbetétes edény töredékei és két füles pohárka. (Lt. sz. 6954—6958.) Ugyanő 1929-ben 11·7 cm. hosszú, őskori rézfokost (Lt. sz. 7672.) adományozott. Mostani adonyi ásatásunk alkalmával 9·7 cm. hosszú bronztűvel, kezdetleges alakú, 6·5 cm. hosszú bronzvésővel, 34 cm. magas rovátkákkal diszített urnával gazdagította múzeumunkat. (Lt. sz. 8455—57.) Wolf uradalmi intéző urnafödőként szereplő körkörös barázdákkal és rovátkákkal diszített táltöredéket adott át. (Lt. 8458.) Hálás köszönet az adományokért.

Kelta sírlelet Felsőtöbörzsőkön (Sárboárd). A nagyhorcsóki uradalom már eddig is számos értékes lelettel gyarapította régészeti gyűjteményeinket. Legujabban gróf Zichy György, az uradalom jelenlegi vezetője járult hozzá a gyarapításhoz, megengedve, hogy egy Felsőtöbörzsőkön véletlen folytán előkerült leletet beszállítsanak a múzeumba. A lelet részei: 83·5 cm. hosszú kétélű vaskard, pengéje 68 cm.; 32 cm. hosszú tokos lándzsa széles pengével; gerezdelt vaskarika piros zománc nyomokkal. A leletekhez tartozó urna összetörött és elkallódott. A tárgyak jellegzetes kelta leletek a Krisztus előtt harmadik századból. (Lt. sz. 8432—8434.)

Római mérföldkő Rácalmásról. E mérföldkövet, mely már harmadik múzeumunkban Rácalmásról, f. év február havában szállítottuk be. Megszerzése Ridlinger Mátyás, rácalmási ny. igazgató-tanító érdeme. Az ő jelentése alapján fordultunk kérésünkkel a kő tulajdonosához, özv. Vörös Sándorné, rácalmási lakoshoz, ki azt készséggel engedte át a múzeumnak. A mérföldkő pontos lelőhelye a Rácalmás—Dunapentele közti országuton a 65. sz. kilométer köve után 450 m., az országot szelétől nyugatra 75 m. özv. Vörös Józsefné földjén. Felirata szerint a kő Aquincumtól a 45.000 lépésnyi távolságot (45 római mérföld) jelezte. Lelőhelye is megfelel ennek a távolságnak, tehát megmaradt eredeti felállítási helyén. A mérföldkő Alexander Severus (221—235) korából való. Jelenleg a három rácalmási mérföldkő a múzeum alsó udvarán az épület fala mellett látható. (Lt. sz. 8435.)

Bazilika-kövek. Mikor egy-egy régi ház lebontásra kerül, falaiból majd mindig kerülnek elő középkori faragványos kövek, melyek csak a bazilika romjaiból juthattak oda. Ez történt a Szé-

chenyi-utca 17. sz. házában is. A kövekre Gáspár István építész-mérnök hívta föl figyelmünket, melyeket a tulajdonos, Hegedüs Mihály a múzeumnak adományozott.

1. Téglalakú 56 cm. magas és 16 cm. széles románstílusú faragványos kőlap háromszoros diszítéssel. Motivumai: Fent soktáblás diszitmény élükkel kiemelkedő kockákból, ez alatt hosszanti középszalag lyukakkal, két oldalán levélynyomok, lent szívalakú medailionokat alkotó szalagdísz két hármás palmettával. Kiállítva a lépcsőház ajtó-sarkában. (Lt. sz. 8447.)

2. Kockaalakú, gyengén ívelt kötömb diszitményekkel. Diszítéses lapjának szélessége közepesen 47 cm., hátlapja 51×44 cm. Diszítése teljesen megegyezik az ugyancsak ajtósarokban látható faragványunkkal. Rajta is eredetileg hármás motívum volt: az élen medailionokat alkotó szalagfonat két-két palmettával, e felett félpalmetták egymástól lyukas szalaggal elválasztva, lent három szívalakú medailion palmettákkal. Ezek a diszitmények a 7053 sz. kövön teljesen megvannak, a mostan szerzett kövön azonban egyik lapról a diszitményeket lefaragták. Ugyanez a diszitmény még három kövünkön (6774, 7830, 8066) található, sőt a püspöki kőtár kövei között is van egy példány. (Képe Arch. Közl. XX. k. 124 l. 134 á.) Összevetve e faragványokat a pécsi bazilika hasonló faragványával, hajlásuk, eltompító diszítésük alapján a főbejárat vagy a főoltár sátoralkatrészeinek tarthatjuk azokat. (Lt. sz. 8449.)

3. Románstílusú boltívrészlet (archivolt). Párkányzatának belső íve 54 cm. átmérős, mag. 30 cm. Két diszítéses lapja közül a szélesebben 2 szívalakú medailion látható 5 leveles palmettával, a keskenyebbet két 4—4 háromosztatú levélből összetett rozetta disziti. (Lt. sz. 8448.) Ennek a kőnek a hasonmása a 715 sz. kövünk, melyen azonban a párkányrészlet és ezzel együtt a szívalakú medailionok is le vannak faragva. A ferenciek templomának területén került elő, közel Szent István bazilikájához és így az innen fennmaradt ornamentális faragványok közé tartozik. Valami négyszögű ajtó boltívrészlete lehetett (Arch. Ért. XX. 124 l. 136 á.)

4. Kockaalakú kötömb, 43 cm. hosszú román diszitménnyel. Ennek a kőnek diszitményei újak múzeumunk gyűjteményében. Az élben találkozó diszítéses lapok egyikén szalaggal elválasztott 6 hosszúkás akantusz levél, a másikon medailionokat alkotó szalagfonat 3 kettős palmettával van kifaragva. (Lt. sz. 8450.)

5. Gótikus ajtóparkány 54×35×17 cm. méretekkkel. (Lt. sz. 8451.)

6. Háromszögalakú gótikus kötömb három haránt vájullattal. Diszítéses oldalának átmérői 44—40 cm. (Lt. sz. 8452.)

7. Gótikus oszlopocska tetején nyilással. Magassága 137 cm. (Lt. sz. 8453.)

A Szechenyi-u. 23. sz. alatt is került elő középkori faragványos kő. Kovács Imre tulajdonos ingyen engedte át a követ múzeumunknak, a már újból beépített kő kivételét azonban meg-

kellett fizetnünk. A nagyjában kockaalakú homokkötömb egyik lapján gömbbe illesztett kettős kereszt (országalmája) és mellette a következő három soros felirat látható: IHS — INRI — MARIA olvasható. A faragás módja, a fordított S és N betűk a kidolgozás egyszerűségének jellegzetes példái. A kereszt szárai egyenes vonallal vannak lezárva. A kő kora a XIII. századra tehető, rendeltetése bizonytalan. (Lt. sz. 8446.)

Románstílusú ötvösmunka. Kevésszámú középkori emlékeink számának újabb gyarapodása az a kis jellegzetesen románstílusú aranyozott bronzöntvény, amelyet Pletscher Fdrenc, dajapusztai (Adony) gazda ajándékából a múzeumi altiszt hozott magával. Az öntvény a szántóföldön került elő bronzkori leletek társaságában, de hogy nem közéjük tartozó, első pillanatra feltűnik. A mindössze 6 cm. hosszú és 4,8 cm. szélességű tárgy két részből áll, melyek csuklósan kapcsolódnak egymásba. A nagyobb pántszerű középrészről és rajta két oldalt elhelyezkedő áttört, kőalakú diszitményből áll. A pántot hullámvonalak diszitik, a kőalakú tagok pedig keretbe foglalt román módon stilizált madarat ábrázolnak. A pánt megvékonyított vége visszahajlik és szeggel van megerősítve. A visszahajtott rész kampójába illeszkedik a másik ugyanolyan, de kisebb kőalakú tag. Az egyes tagok tehát mint láncszemek kapcsolódnak egymáshoz, lánc vagy övmaradványok lehetnek.

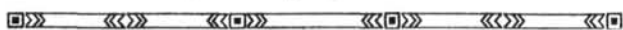
Prohászka-emlékek. A Prohászka-gyűjteményt újabban Magdics István prelátus-kanonok gyarapította néhány emlékekkel. Szentképek, nyomtatványok, ceruza, egy kis szöveterszény és útlevel szerepelnek az adományban. Az útlevel dátuma 1924. aug. 26, szept. 17 és 23 között volt használatban Ausztriában. Egy másik útlevel, melyet múzeumunk őriz, két utazásáról szól. Az egyik Balassagyarmaton keresztül Csehszlovákiába 1925 szept. 11-én, a másik Ausztriába 1926 aug. 3 és 9 között. A harmadik útlevel 1921 aug. 25—27-ki frankfurti és 1922 jún. 19-ki Ausztriába való utazásáról tanúskodik. F. Dieballa Mária Prohászka O. székesfehérvári dolgozó szobájának olajfestésű képét ajánlotta föl a múzeumnak. A kép dr. Say Géza festőművész festménye és néhai dr. Fiáth Pompeius tb. vm. ügyész, ügyvéd emlékei közül való. A festmény nemcsak tárgyával, de művésziességével is dísze a Prohászka szobának. Özv. Nagy Alfonz né a reggelizésnél használt asztalkát, fekete kávé készletet és horgolt pénztartó erszényt helyezett el múzeumunkba, mint Prohászka-emlékeket. Gyűjteményünkbe került íróasztaláról egy az iratok ellenjegyzésénél használt, koronával diszített kék ceruza is.

Erzsébet királyné arany emlékérméje. Eremgyűjteményünk legújabb értékes gyarapodása Erzsébet királyné budai koronázásának arany emlékérméje. A 20 mm. átmérős, 3,5 gr. érem előlapján Erzsébet királyné mellképe látható kivágott ruhában és nyakékkal. Felirata: Erzsébet ausztriai császárné. Lenn A. — Hátlapján a magyar Szent Korona felett; Boldogító csillagzat örömrései kö-

zött, alatta: Magyar királynévá koronázott Budán MDCCCLXVII. olvasható. — (Gohl. Ö.: Budapest újabb emlékérméi 26. sz.)

Művészi plakettek. Plakettgyűjteményünket F. Dieballa Mária ajándékozta meg néhány művészi darabbal. Közülük három orvostudományunk nagyjainak: Kéthly Károly, Korányi Frigyes és Lenhossék J. emlékét őrzik. Kéthly K. közelebbről is érdekli Székesfehérvárt, mert Fehérvárcsurgón született (1839.) és a székesfehérvári ciszt. r. főgimnáziumban végezte középiskoláját. Egy nemzeti színű szalagot viselő bronzplakett az 1909-ben Budapesten tartott XVI. nemzetközi orvosgyűlésnek emlékére készült, egy kapcsolótível felszerelt jelvény pedig az 1918-ki októberi forradalomra emlékeztet a békét üdvözlő csoportjával.

Különféle adományok. Falvay Ferenc szarvascsoportot ábrázoló fapipát, Szeitl Mária régi, kézzel hajtható varrógépet, özv. Eisenbarth Ferencné régi órásműszereket. May Lajos fehérmázás agyagkorsót ajánlottak fel a múzeumnak. A Horthy Miklós-téri polgári iskola építkezési területéről régi edényfeléket szállítottunk be. Az összes adományozók fogadják halás köszönetünket.

Kisebb közlemények.

Köemlékek az adonyi kastélykertben.

Május havi adonyi kiutazásunk alkalmával megtekintettük azokat a műemlékeket is, melyek ezidő szerint a kastélykert bozótjában rejtőznek, ahol bizony nagyon ki vannak téve a veszendőségnek. Ép ezért szükségesnek látjuk azok részletes leírását, hogy az esetben, ha tönkremennek, legalább e helyen maradjon föl emléküik és szolgálják a tudományt.

1. Római kőkoporsó háztetőszerű fedővel. Hossza kívül 88, belül 59; szélessége kívül 58, belül 39; mélysége 35 cm. A sírláda vastagsága 10 cm. A fedőlap hossza 96, a két eresze hajlító 37—37 cm.; a fedél vastagsága 14 cm.

2. Római sírkőtöredék lovasalakkal. A töredék magassága 83, szélessége 92, vastagsága 18 cm. A sírkő felső, domborműves része balról jobbra ugrató lovas alakot ábrázol. Az ágaskodó ló teljesen megmaradt, a lovasalakknak azonban, ki kinyújtott jobbkaral ül lován, feje hiányzik. A feliratos mezők fennmaradt betűi a következők: FIVLACUS · A—F · CI · —

3. Római sírkőtöredék három domborművel. A sírkő háromszög alakú oromzata két egymást ölelő génuszt ábrázol, az alatta levő mező három alakja két oldalt az apát és anyát, középen a gyermeküket örökíti meg. A kő alsó feliratos része hiányzik. Méretei: szélessége 123, magassága 96, vastagsága 31 cm.

4. Egyéb e római kövek között heverő faragványok: egy nagy és kisebb románstílusú, pálmaleveles oszlopfő, egy akantuszleveles román-

stílusú faloszlopfej és néhány turbános töredék török sírkövekből.

5. A kastélykapu bejáratánál is van egy falbaépített római sírkőrészlet. Ez domborműves férfialakot ábrázol.

A római kövek lelőhelye ifj. gróf Zichy Nándornak 1913-ban adott közlése szerint a község északi végén a major mögött, az országúttól keletre fekvő szántóföld és konyhakert területe, ahol e jelek szerint az ugyan-e tájon elterülő római telep temetője lehetett. A turbános faragványok bizonyára az egykori török temetőből valók. A román faragványok származására nincs adatunk.

Szabadságharc emlék az adonyi plebánián. Az adonyi plebánia leltárában szerepel egy fehérselyemre himzett koronás magyar címer üvegezett keretbe foglalva. A himzés eredetét a kép hátlapján a következő felirat magyarázza: A magyarhonnak e jelen címere az adonyi 1848-ki nemzetőrök zászlójáról való, melyet mélt. vászonkeői gróf Zichy Györgyné csináltatott és mely a forradalom után elbontatott. A zászlónak piros része átalakítva, mint szentségtartó velum szerepel a plebánia leltárában.

A pötöllei halom átkutatása. A múlt számban arról adtunk hírt, hogy Pötöllén őskori halomsirra akadtak. A halom átkutatása április 5-én megtörténvén, megfigyelésünk nem igazolta föltevésünket. Kihányva ugyanis a halom belsejét kitöltő kőanyagot, csontváznak avagy hamvvedernek, tehát semmiféle temetkezésnek nyomára nem akadtunk. A székesfehérvári hegy gránitjával megegyező kőtömbök a környező szántófölddel egyező dombfenéken minden rend nélkül feküdtek egymás felett. A kőhányást takaró földréteg fekete színe teljesen elütött a térszín sárgás-barna talajától annak jeléül, hogy máshonnan hordták azt oda. Mi lehetett tehát a halom? Nagyon valószínű határdomb, melyet talán a török hódoltság idején vagy még később akként emeltek, hogy köveket rakva egymásra, azt földdel takarták. Multkori hirasunkban szó esett a Székesfehérvár határában feltárt Kuruchalomról is, mely valóban sírhalom. E halom a sárbogárdi úttól keletre, a negyedik kilométerkö után a 800 m-t jelző cövekkel szemközt látható. Nem sokkal tovább a 6. sz. kilométerkö táján az úttól nyugatra is van egy eféle mesterséges kiemelkedés. Róla — átkutatva nem lévén — nem tudhatjuk sírhalom-e vagy csak határdomb.

Mammutelet Ercsiben. Ezen községben a községházán 1932. márc. 31-én felvett jegyzőkönyv szerint Borovszki Benedek házas udvarában a pincében ásásközben muzeális értékű állatcsontvázat találtak. E jelentéssel együtt beküldött csonttöredékeket megvizsgálva, azok mammutcsontváz töredékek. Sajnos, oly jelentéktelen darabok, hogy megőrzésre nem valók, de mint őstörténeti adat azért feljegyzésre érdemes.

Őskeresztény emlékek Dunapenteléről. Dr. Nagy Lajos egyet. m. tanár, fővárosi múzeum őre a folyó évben megjelent művében: Az óbuda-i őskeresztény cella trichora a Raktár-utcában, is-

mertelve az Aquincumi Múzeum 1930. évi ásatását, abban néhány Dunapenteleéről származó őskeresztény emlékről is megemlékezik, melyek lelőhelyük miatt minket is érdekelnek és emellett ritkaságszámba menő adatok Fejér megye őskereszténységéből. Ez adatok sirleletek, melyek között nagyon ritkán fordulnak elő keresztény jellegű tárgyak (például keresztény jelenetes ládaveretek, Krisztus monogrammos mécses stb.). A dunapentelei késő-római temető több száz felásott sírja közül körülbelül tízben volt keresztény jellegű tárgy, pedig a temetőben kápolna (cella memoriae) is volt. A IV. század szegényes viszonyai okozták egyrészt, hogy a sírba nem igen helyeztek értékes dolgokat, vagy nagyon is ritkán, másrészt a kereszténység terjedésével is összefüggésben van, minthogy az egyház erősen tiltakozott e pogány hagyomány követése ellen.

Dunapentele egyik ily őskeresztény emléke, mint annyi más régiség megyénk területéről, külföldre került. A berlini Museum für Völkerkunde szerezte meg azt az értékes és érdekes dunapentelei ládaveretet, amelyen a Jópásztor alakja, de emellett a császár pogány istenségek által való dicsőítése is látható. A lovon ülő császár (a Constantinus-dinasztia valamelyik tagja) kezét nyújtja az előtte álló, koszorút tartó Victoria felé s mögöttük katonák tartják a hadi jelvényeket, egy másik medailonban a császár a kezében globuszon álló kis Victoriát átnyújtja a hajóorron álló Constantinopolis megszemélyesítőjének és közben Róma megkoszorúzza a császárt (Dr. Nagy Lajos: I. m. 31. l. 21. kép).

Múzeumunkban egy kis nyakba való aranycsüngő képviseli Dunapentele őskeresztény emlékeit. A köralakú, vékony arany szalag közepén Krisztus görög nevének kezdőbetűi láthatók, kerületén felakasztásra szolgáló fül. 1911-ben került a múzeumba és állítólag Kincses István öreghegyi szőlőjében feltárt sírban találták. (Lt. sz. 2433.) Talán ide sorolható még egy halalakú, cserépből készült, függőmécsesünk is. A hal ugyanis ilyen őskeresztény szimbólum. Ez is dunapentelei lelet, 1914-ben került a múzeumba. (Lt. sz. 4029.) **M. A.**

Garibaldi emlékeink. Garibaldi olasz szabadsághős (1807—1882.) halálának 50 éves évfordulója alkalmából Budapesten a múzeumkertben szobrot állítottak, a Nemzeti Múzeum pedig Garibaldi-emlékiállítást rendezett. Ez ad okot arra, hogy mi is felhívjuk a figyelmet múzeumunk idevágó emlékeire, melyek a IV. sz. teremben vannak kiállítva. E tárgyak nagyrésze Herendy Vilmos magyar szabadságharcos emigráns és Garibaldi vezérlete alatt szolgált, olaszországi magyar legióbeli főhadnagy örökösének letétje. A kiállított tárgyak között szerepel egy album II. Viktor Emánuelnek, Garibaldinak és a magyar legió tisztjeinek fényképeivel, II. Viktor Emánuel Italia egyesítésére (1869—61.) kiadott ezüst emlékérmé olasz nemzetiszínű, zöld-fehér-piros színű szalaggal, garibaldista névjegy. A másik két érem egyike az 1848/49-ki szabadságharc honvédeknek emlékérmé és a Ferenc József által kiadott

1898-ki signum memoriae. A múzeum őrzi Herendy Vilmos Bolognában, Anconában kelt legiónista okmányait is. Garibaldista emlékeink másik része a Reé-családtól származik. Az egyik Reé János (1812—62.) székesfehérvári timármester arcképe garibaldista egyenruhában, ki mint hadnagy szolgált a legióban, a másik Reé János garibaldista társainak csoportképe egyenruhában. A magyar-legió egyenruhája: kék nadrág, sujtásos kék kabát és piros sapka volt. A tiszteknek piros nadrág, füzöld kabát és ezüstbojtos zöld sapka, derékon zöld-fehér-piros tisztí öv karddal.

Móri csataképek. Az 1848-ki szabadságharc móri csatájának egy színes fametszet és könyvnyomat őrzi emlékét a múzeumban. Mindkettő a IV. terem ablak melletti falán látható. A hozzájuk fűződő esemény szomorú lapja a szabadságharc történetének. A csatára december 29-én állt fel 5620 emberével és 24 ágyújával Perczel Móric a móri magaslaton. Másnap, dec. 30-án a Kisbér felől közeledő Jellasics 16.000 fegyverrel és 54 ágyúval támadt rája. A túlerő eldöntötte az ütközet sorsát. A büszke honvéddandárnak vége lőn. Csak töredéke menekülhetett Székesfehérvárra és innen Seregélyesen át Budára. A vesztett csata azonban az ellenségnek is megnyitotta az utat Pest felé és az országgyűlést arra bírta, hogy Debrecenbe tegyék át az ország székhelyét.

Fejérvármegye zászlói. Fejérvármegye három zászlóját őrzi letétként a múzeum. Az egyiket már ismertettük képét is közölve (Székesfehérvári Szemle 1931. 2. sz. 2. l.) Ez a két szárnyú közepén piros, szélén sárga damaszt selyem lobogó a III. t. bejárója felett látható és miként a rajta levő évszám 1742 mutatja, az akkori nemesi felkelésen szerepelt. A rajta csüngő zöld szalag felirata: „Maria Theresia comitatui Albensi Ao 1779”, a másik oldalon: „Pro Deo, Rege et Patria.” Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy dr. Lauschmann Gyula kéziratában (Fejérvármegye a török uralom bukásától a 18. század végéig 275. l.) az 1797-ki inszurrekciót ismertette azt írja: „az inszurrekció hadi jelvényeül nem a régi, még 1742-ből megmaradt zászlót használta a vármegye, hanem újat készítettett. A királyné ugyanis arany-szővésű, zöld selyemmel tüntette ki Fejérvármegyét és a szövet egyik oldalának felirása volt: Maria Theresia Comitatus Albensi, a másik pedig: Pro Deo, Rege et Patria. A vármegye, miután Marich Tamás és gróf Schmedegg Tamás személyesen megköszönték a királyné kegyét, ebből az értékes szövetből készítette zászlaját, amely alatt a nemesi hadsereg táborba indult. Az ünnepélyes átadás a jegyzőkönyv szerint június 24-én volt.” A valóságban a királyné, II. Lipót felesége nem zászlót, csak szalagot küldött a régi zászlóra, amely ma is rajta van és a fentiek szerinti felirata teljesen ugyanaz, amit Lauschmann mond.

A vármegye másik két zászlója 1800-ban készült. Ezek egyike, a nagyobb a III. számú terem átjárója felett van kifeszítve. Kétszárnyú, zöldselyem szövetén az egyik oldalon az ország-

címer és „Pro hoc vitam et sanguinem — Anno 1800”, a másikon Fejérvármegye címere és „Pro rege et patria Comitatus Albensis” olvasható. A másik kisebb zászló ugyanezen címerekkel és hasonló felíráttal a IV. terem ablaka felett van kiállítva. E zászlók 1800-ban az időközben létrejött békekötés folytán nem kerültek használatba. Csak az 1809-ki utolsó nemesi felkelésnél, mikor Napoleon hadai már az ország határát is átlépték, sőt Fejér megye határát is érintették, amit azonban csakhamar békekötés követett.

Hivatalos tudósítások.

A múzeum gyűjteményei vasár- és ünnepnapon 9—12 óráig belépődíj nélkül is megtekinthetők. Hétköznapokon 50 fillér a belépődíj. Helybeli és a vármegyei tanintézetek tanulói csoportos látogatás esetén díjmentesen látogatják meg a múzeumot, mások fejenként 10 fillér lefizetésével. Az egyesület tagjai belépődíjat nem fizetnek.

Választmányi gyűlésünk 1932. május hó 22-én zajlott le. Jelen voltak Klökner József korábbi elnöke alatt: Marosi Arnold, Dormuth Árpád, dr. Say Géza, dr. Szüts Gedeon, dr. Kepes János, dr. Kaltenecker Viktor, Pflinn István, Weichard Waldemár. A folyó ügyek kapcsán Marosi Arnold több átiratról referál ásatások, a városi levéltár rendezése, a múzeum látogatása ügyében a filléres gyorsvonatok idejében. Pénztári ügyekben intézkedéseit a vál. jóváhagyta. Külső munkálatokat jelent be Adonyból, ahol őskori telepét állapított meg, Pötölle pusztá határában eredménytelen ásatás folyt, Székesfehérvárott építésközben faragványos kövekre akadunk. Bemutatja a gyarapodásokat, majd a közgyűlés előkészítő iratait közli a választmánnyal és megállapítják a beválasztandó tagok sorát, végül örömmel jelentette be, hogy a múzeumot mind több és több szakember látogatja, kik értékes darabokra hívják fel a vezetőség figyelmét.

Gyarapodás. A Prohászka-gyűjtemény két értékes tárggyal gyarapodott. Özv. Nagy Alfonz né Prohászka Irma a megboldogult Prohászka püspök reggeliző asztalát és egy feketekávés részletet, Dieballa Mária pedig az elhunyt Fiáth Pompejus dr. tárgyai közül Prohászka Ottokár íróasztalát ábrázoló festményt adományozott, melynek szer-

zője dr. Say Géza. Gerencsér János adonyi püspök vizont az elhunyt püspök piros-kék akta-ceruzáját juttatta hozzánk. Ugyan ő tőle származik Erzsébet királyné koronázási aranyérme is. Gr. Wickenburg Mária Mártha elhunyt atyjának, gr. Wickenburg Istvánnak éremgyűjteményét ajánlotta fel múzeumunknak. — A könyvtári anyaghoz szíves adományokkal járultak hozzá: dr. Pentz Lajos (Mór): kommunizmus korabeli napilapok és röpiratok gyűjteményével (93 drb.); Schwarzing Lajos: 2 drb. tobakos mesterlevél 1843. és 1845-ből; Magdics István: 1662-ből származó csákvári adománylevél és több kisebb nyomtatvány (14 drb.); Csallner Gusztáv: Okmányok a 69. gy. e. pilseni tartózkodásából (24 drb.); Hauptmann Anna hagyatékából: Német nyelvű kéziratok imakönyv 1765-ből, Brochhaus-Lexikon és egyéb könyvek (19 drb.); Scheller Lajos: A Budai-út fényképe régi fáival; Dieballa Mária: Nemzeti Színház színlapja Blaha L. első fellépésével; Pfeiffer István dr.: Sárosi Gyula: Aranytrombitája egykorú kézirat; Budapest főváros: Dr. Nagy Lajos: Az öbuda-i ókeresztény cella a Raktár-utcában; Vértes József: Csurgai Helységnek protocolluma 1783—1786.; Dr. Kommendovits Gyula hagyatékából jogi könyvek (38 drb.); Juhász István: Képek és apróbb nyomtatványok a világháborúból (23 drb.); Marosi Arnold, Dormuth Árpád, B. Szabó István, Keresk. Ak. Igazg., Vörösmarty-kör, Zugor Ernő és Szt. István Akad. egy-egy könyvvel; Dr. Kepes János: Hebe zsebkönyv 1823., Athenaeum (Toldi—Vörösmarty—Bajza) 1837., Nemz. Szính. zsebk. 1846., több apróbb füzettel és a „Huszadik Század” majdnem teljes folyamával (45 drb.); Vit. Gerőfi Zoltán (Sárosd): Egy 1763—1795-ből való kéziratok könyv latin és magyar nyelvű följegyzésekkel; N. N. több nyomtatv., fénykép (7 drb.). Letétként őrizük Weber Gilbert ezredes útján a v. 10. huszárezred tulajdonát képező albumot a német lovaság 1931-ben tartott fegyvernapjáról. Fogadják a szíves adományozók ezúton az egyesület köszönetét.

Adományok. A „Szemle” kiadására érkezett újabb adományok: Jankó László Győr 3 P, Say Géza dr., Schleicher Imre Mór, Légár Hugó Előszállás, Friedreich Endre Budapest, Hajós József Martonvásár, Rusznyák István Lovasberény, Koller Péter Zedreg-pusztá, Czapáry László dr. Tóskoberénd, gróf Eszterházy Ferencné Tata 2—2 P.